

A.C. Witteman-Devillee

W

wetenschappelijk

O

onderzoek en

D

documentatie

C

centrum

**Opinies over belastingont-
duiking en uitkeringsmisbruik,
en over maatregelen ter
bestrijding daarvan**

onderzoeksrapport:
resultaten van interviews met 50 personen

Ministerie van Justitie

1984

OPINIES OVER BELASTINGONTDUIKING EN UITKERINGSMISBRUIK

EN OVER MAATREGELEN TER BESTRIJDING DAARVAN

onderzoeksrapport:
resultaten van interviews met 50 personen

A.C. Witteman-Devilee

MINISTERIE VAN JUSTITIE - WODC
's-Gravenhage, 1984

VOORWOORD

x Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie verrichte een onderzoek naar opinies omtrent belastingontduiking en uitkeringsmisbruik. De voornaamse methode vormde een mondelinge enquête op basis van een voorgestructureerde vragenlijst, die bij ruim 1200 personen is afgenomen. De resultaten hiervan zijn neergelegd in een onderzoeksrapport. 01)

Daarnaast zijn vijftig minder gestructureerde interviews gehouden over dezelfde materie. Hierover wordt gerapporteerd in het onderhavige verslag.

De resultaten van beide studies zijn in hoofdlijnen weergegeven in een bij de Staatsuitgeverij verschenen publicatie. 02)

Het onderzoek waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan is uitgevoerd door L.E. de Groot-van Leeuwen en A.C.M. Witteman-Devilee, in het kader van hun studie Sociologie aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Zij worden in het verslag afwisselend aangeduid met 'interviewster(s)' en 'onderzoekster(s)'. De supervisie lag bij drs. A.C. Berghuis van het W.O.D.C.; M.M. Kommer verleende technische assistentie.

- 01) A.C. Berghuis en M.M. Kommer, Peiling van de opinies in de Nederlandse bevolking omtrent belastingontduiking en misbruik bij sociale uitkeringen, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, 's-Gravenhage, 1984.
- 02) A.C. Berghuis en M.M. Kommer, Opinies over belastingontduiking en uitkeringsmisbruik, en over maatregelen ter bestrijding daarvan, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1984.

INHOUDSOPGAVE

1 ACHTERGROND EN METHODE VAN DIT DEELONDERZOEK	1
1.1 Achtergrond en doelstelling	1
1.2 De methode	1
1.2.1 Het opstellen van de vragenlijst	2
1.2.2 De steekproeftrekking: het samenstellen van de onderzoekgroep	3
1.2.3 De benadering van de respondenten	8
1.2.4 De dataverzameling: het interview	9
1.2.5 De dataverwerking	10
1.2.6 De analyse	11
2 RESULTATEN: OPINIES OVER BELASTINGEN EN UITKERINGEN EN HET MISBRUIK DAARBIJ	13
2.1 Opinies over belastingen en uitkeringen	13
2.1.1 Opinies over belastingen en premies	13
2.1.2 Opinies over uitkeringen	15
2.1.3 Vergelijking met het hoofdonderzoek	16
2.2 De omvang van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik	17
2.2.1 De omvang van belastingontduiking	17
2.2.1.1 De geschatte omvang van belastingontduiking	17
2.2.1.2 De waargenomen omvang van belastingontduiking in de eigen omgeving	19
2.2.1.3 Het zelf plegen van belastingontduiking	22
2.2.2 De omvang van uitkeringsmisbruik	23
2.2.2.1 De geschatte omvang van uitkeringsmisbruik	23
2.2.2.2 De waargenomen omvang van uitkeringsmisbruik in de eigen omgeving	24
2.2.2.3 Het zelf plegen van uitkeringsmisbruik	25
2.2.3 Vergelijking met het hoofdonderzoek	26
2.3 Opinies over belastingontduiking en uitkeringsmisbruik	26
2.3.1 Opinies over belastingontduiking	27
2.3.2 Opinies over uitkeringsmisbruik	31
2.3.3 Reden om wel of geen belastingontduiking/uitkeringsmisbruik te plegen	34

2.3.4	Vergelijking met het hoofdonderzoek	39
2.4	Contacten met belastingdienst, gemeente en bedrijfsvereniging	40
2.4.1	De belastingdienst	41
2.4.2	Gemeente en bedrijfsvereniging	41
2.4.3	Vergelijking met het hoofdonderzoek	42
3	RESULTATEN: OPINIES OVER SPECIFIEKE MAATREGELEN TEGEN MISBRUIK	43
3.1	Vereenvoudiging van het belastingstelsel en het stelsel van sociale uitkeringen	43
3.1.1	Vereenvoudiging van het belastingstelsel	43
3.1.2	Vereenvoudiging van het stelsel van sociale uitkeringen	44
3.1.3	Vergelijking met het hoofdonderzoek	45
3.2	Controle	45
3.2.1	Opinies over controle als maatregel tegen belastingontduiking en uitkeringsmisbruik	45
3.2.2	Vergelijking met het hoofdonderzoek	52
3.3	Het gewicht van mogelijke negatieve economische en sociale gevolgen van bestrijding	53
3.3.1	Opinies over mogelijke negatieve gevolgen	53
3.3.2	Vergelijking met het hoofdonderzoek	55
3.4	Sanctietoepassing	55
3.4.1	Opinies over sanctietoepassing	55
3.4.2	Vergelijking met het hoofdonderzoek	58
3.5	Maatregelen en de "fair-play"-gedachte	59
3.5.1	Opinies over maatregelen in het licht van "fair-play"	59
3.5.2	Vergelijking met het hoofdonderzoek	61
4	CONCLUSIE	63
	BIJLAGE	65

1 ACHTERGROND EN METHODE VAN DIT DEELONDERZOEK

1.1 ACHTERGROND EN DOELSTELLING

Dit onderzoek vormt een aanvulling op de 'peiling van de opinies in de Nederlandse bevolking omtrent belastingontduiking en misbruik bij sociale uitkeringen'. In deze opiniepeiling zijn ruim 1200 personen ondervraagd aan de hand van een vragenlijst met vooraf vastgestelde antwoordcategorieën. Voor informatie over de achtergrond en doelstelling van dit bevolkingsonderzoek, in het vervolg steeds aangeduid als hoofdonderzoek, wordt verwezen naar het in het voorwoord genoemde onderzoekrapport.

De vragenlijst die in het hoofdonderzoek is gehanteerd is in een aantal proefinterviews uitgetest, waarbij er voornamelijk op werd gelet of de vragen door de respondenten konden worden beantwoord. Hierbij kon echter onvoldoende aandacht worden besteed aan de vraag of de vooraf vastgestelde antwoordcategorieën wel het volledige universum van mogelijke antwoorden representeerden. Dit laatste aspect vormde de aanleiding voor het uitvoeren van dit deelonderzoek, met als voornaamste doel de validering van de antwoordcategorieën uit het hoofdonderzoek. Wegens gebrek aan tijd bleek het niet mogelijk dit deelonderzoek vooraf te laten gaan aan het hoofdonderzoek, reden waarom is gekozen voor een validiteitstoets achteraf.

Om een zinnige vergelijking van de resultaten van beide onderzoeken mogelijk te maken zijn in het onderhavige deelonderzoek de vragen met tevoren vastgestelde antwoordcategorieën vervangen door open vragen. De resultaten van dit deelonderzoek dienen twee doelen. Ten eerste vormen zij, zoals gesteld, de basis voor een vergelijking met de gesloten antwoordcategorieën, hetgeen kan worden opgevat als een toets op de validiteit van de resultaten van het hoofdonderzoek. Ten tweede biedt de beschrijving van antwoorden op open vragen een levendig beeld van de opinies, waardoor de herkenbaarheid van de resultaten van het hoofdonderzoek wordt vergroot.

1.2 DE METHODE

In deze paragraaf wordt aangegeven hoe het onderzoek is verlopen en zal aan de hand van een aantal fasen ervan worden ingegaan op methodische aspecten en de gehanteerde onderzoekstechnieken.

We onderscheiden zes fasen in het onderzoek:

- het opstellen van de vragenlijst;
- de steekproeftrekking; het samenstellen van de onderzoeksgroep;
- de benadering van de respondenten;
- de dataverzameling; het interview;
- de dataverwerking;
- de analyse.

1.2.1 Het opstellen van de vragenlijst

Om een optimale vergelijking van de antwoorden uit beide onderzoeken te kunnen maken zijn vrijwel alle vragen uit het hoofdonderzoek opgenomen in de vragenlijst voor dit deelonderzoek.^{X1)}

De meeste vragen zijn op vrijwel identieke wijze geformuleerd en de geprecodeerde antwoordcategorieën zijn in bijna alle gevallen weggelaten. Waar dit laatste niet mogelijk bleek is door de interviewsters doorgevraagd om de respondenten alsnog in de gelegenheid te stellen het antwoord in eigen woorden weer te geven. In sommige gevallen zijn de vragen iets anders geformuleerd omdat de antwoordcategorieën erin genoemd werden.

Omdat in dit deelonderzoek de nadruk komt te liggen op het beschrijven van de antwoorden op open vragen en geen conclusies worden getrokken met betrekking tot de groep respondenten als geheel, is slechts een beperkt aantal vragen betreffende de persoon en positie van de respondent in de vragenlijst opgenomen. Weggelaten zijn vragen naar burgerlijke staat, de levensbeschouwelijke en politieke affiniteit en de positie t.a.v. inkomen en achtergrond van de partner. Daarnaast zijn enkele vragen weggelaten omdat over de gesloten antwoordcategorieën geen discussie mogelijk was. Het betreft hier de vragen over het belang van de bestrijding van uitkeringsmisbruik en belastingontduiking ten opzichte van de aanpak van andere probleemterreinen. Er zijn twee vragen toegevoegd, namelijk over het zelf belasting ontduiken en uitkeringsmisbruik plegen.

X1) Deze vragenlijst is als bijlage bij dit verslag opgenomen. De vragenlijst die in het hoofdonderzoek gebruikt is, is te vinden bij het onderzoekrapport daarover.

De volgorde waarin de vragen zijn geplaatst is enigzins gewijzigd om een soepeler opbouw van het gesprek mogelijk te maken.

1.2.2 De steekproeftrekking: het samenstellen van de onderzoekgroep

De omvang van de onderzoekgroep is op 50 gesteld, hetgeen vooral bepaald is door praktische mogelijkheden qua tijd en mankracht. Omdat het onderzoek niet representatief hoefde te zijn voor de gehele Nederlandse bevolking, was het niet nodig een spreiding over het land te realiseren. Om echter wel eventuele verschillen tussen stedelijke en landelijke gebieden vertegenwoordigd te hebben, is gekozen voor een regio waarin beide elementen aanwezig zijn, namelijk de regio Leiden (noord gebied nr. 46 volgens CBS-indeling). Deze keuze werd mede ingegeven door de overweging dat de beide interviewsters in deze regio woonachtig waren, hetgeen een tijd- en kostenbesparing betekende. Enige representativiteit, c.q. vergelijkbaarheid met het hoofdonderzoek, is wel beoogd naar leeftijd en geslacht. Het streven was om in de steekproef dezelfde verdeling dienaangaande te realiseren als in het hoofdonderzoek (d.w.z. de zgn. "representatieve groep" daarin). De keuze van de onderzoekpopulatie is mede op grond van praktische overwegingen tot stand gekomen. In eerste instantie is overwogen een eenvoudigweg adressen aan te wijzen waar een interview gehouden zou moeten worden (met behulp van het postcodeboek en een randomnummer-generator), doch van deze gedachte is vrij snel afgestapt. Het toesturen van brieven aan deze adressen, met het verzoek contact op te nemen wanneer het voorgestelde tijdstip voor het interview niet schikte leek toch niet ideaal: de kans was groot dat op deze manier erg veel tijd verloren zou gaan met contact leggen en vergeefse reizen. Daarom is besloten een steekproef van 250 potentiële respondenten te trekken uit het telefoonboek⁰², en de interviewsters op te dragen van deze lijst 50 interviews te realiseren. Op basis van gemeentegrootte en aantal telefoonaanslui-

⁰² Uit eerder onderzoek is gebleken dat dit in het algemeen geen grote vertekening geeft (A.C. Berghuis en M.M. Kommer, Effecten van voorlichting en controle. Een experiment bij de motorrijtuigenbelasting, 's-Gravenhage, 1982, Staatsuitgeverij; zie ook: I. Gadourek, Sociologische methodologie in de jaren zeventig. In: Bulletin van de vakgroep methoden en technieken v.h. Sociologisch Instituut, R.U. Groningen, april 1984).

tingen is een spreiding over de gemeenten aangebracht; per gemeente moest 1/5 van de opgegeven adressen met succes benaderd worden. Het samenstellen van de onderzoeksgroep uit de lijst met adressen en telefoonnummers verliep grotendeels zonder problemen. Afgezien van weigeringen, waarop in de volgende sub-paragraaf nader wordt ingegaan, kon de vooraf bepaalde indeling naar geslacht en leeftijd aanvankelijk steeds gerealiseerd worden zonder respondenten af te wijzen. Tegen het einde van deze onderzoekfase bleek echter het opvullen van de cel '18 t/m 30 jaar' en in iets mindere mate die van '65 Jaar of ouder' moeilijkheden op te leveren. Bij 10 personen kon in die periode, ondanks bereidheid tot medewerking, geen interview worden afgenomen omdat zij tot een leeftijdsgroep behoorden waarin reeds voldoende interviews waren afgenomen. Dit gegeven, naast verlies van tijd en een naderende poststaking, heeft ons doen besluiten af te wijken van de tot dan toe gehanteerde wijze van steekproeftrekking. De laatste vijf respondenten zijn op grond van voorkennis over leeftijd en geslacht door de interviewsters via hun kennissenkring geselecteerd en persoonlijk benaderd. Daarbij kon bovendien rekening gehouden worden met een spreiding van deze respondenten over hun positie ten aanzien van arbeid en opleiding. Om interviewer-effecten te voorkomen zijn de afspraken voor deze interviews zo gemaakt dat respondent en interviewsters elkaar in het geheel niet kenden.

In tabel 1 wordt de samenstelling naar leeftijd van de onderzochte groep in het deelonderzoek vergeleken met die samenstelling van de representatieve groep in het hoofdonderzoek. De getallen tussen haakjes zijn de gewenste aantallen c.q. percentages in de bewuste categorieën.

Tabel 1: Samenstelling van de onderzochte groepen naar leeftijd

	hoofdonderzoek		deelonderzoek	
	n	%	n	%
a. 18 t/m 30 jaar	283	23	10(14)	20(28)
b. 31 t/m 40 jaar	239	24	15(12)	30(24)
c. 41 t/m 64 jaar	339	34	19(16)	38(32)
d. 65 jaar of ouder	138	14	6(8)	12(16)
e. geen gegevens	6	-	-	-
totaal	1005	100	50(50)	100(100)

Vergeleken met de beoogde samenstelling zien we dat relatief minder personen in de leeftijdsgroepen '18 t/m 30 jaar' en '65 jaar of ouder' aan het deelonderzoek hebben meegewerkt. Dit vindt zijn oorzaak in bovengenoemde problemen bij het benaderen van de respondenten. Dientengevolge zijn relatief meer personen in beide overige leeftijdscategorieën ondervraagd. Deze verschillen zijn echter niet significant (chi-kwadraat toets, $p > .05$).

In de volgende tabel worden beide onderzochte groepen vergeleken naar geslacht.

Tabel 2: Samenstelling van de onderzochte groepen naar geslacht

	hoofdonderzoek		deelonderzoek	
	n	%	n	%
a. man	504	50	27(25)	54(50)
b. vrouw	498	50	23(25)	46(50)
c. geen gegevens	3	-	-	-
totaal	1005	100	50(50)	100(100)

Vergeleken met de beoogde samenstelling zijn minder vrouwen, en daar-
door meer mannen, in de steekproef van het deelonderzoek opgenomen. Dit
is een gevolg van het feit dat vrouwen iets minder genegen waren tot
deelname aan het onderzoek dan mannen. In de volgende sub-paragraaf
wordt hierop nader ingegaan. Het verschil is echter ook niet statis-
tisch significant.

Hoewel bij de steekproeftrekking geen rekening is gehouden met de
samenstelling van de onderzochte groep naar de positie ten aanzien van
arbeid en opleiding, is het van belang om na te gaan of de verdeling
van de posities van de ondervraagden in beide onderzoeken met betrek-
king tot deze beide achtergrondvariabelen overeenkomsten vertonen.

Tabel 3: Positie van de onderzochte groepen ten aanzien van arbeid

	hoofdonderzoek		deelonderzoek	
	n	%	n	%
a. werkzaam	439	44	28	56
b. arbeidsongeschikt- heidsuitkering	69	7	3	6
c. uitkering alg. weduwen- en wezenwet	14	1	niet gevraagd	-
d. werkloosheidsuitkering	48	5	3	6
e. bijstandsuitkering	14	1	1	2
f. gepensioneerd	103	10	3	6
g. student(e)	47	5	3	6
h. huisvrouw	256	26	8	16
i. anders	10	1	1	2
j. geen gegevens	5	1	-	-
totaal	1005	100	50	100

Vergeleken met het hoofdonderzoek zijn in het deelonderzoek meer wer-
kenden en minder gepensioneerden en huisvrouwen vertegenwoordigd. Ook
hier blijkt het verschil niet significant (chi-kwadraat toets $p > .05$).

Tabel 4: Positie van de onderzochte groepen ten aanzien van de hoogst gevolgde opleiding

	hoofdonderzoek		deelonderzoek	
	n	%	n	%
a. lager onderwijs	177	18	5	10
b. lager beroepsonderwijs	229	23	9	18
c. middelbaar algemeen voortgezet onderwijs	190	19	7	14
d. middelbaar beroeps-onderwijs	122	12	7	14
e. HAVO/VWO	73	7	3	6
f. hoger beroepsonderwijs	139	14	10	20
g. wetenschappelijk onderwijs	74	7	9	18
h. geen gegevens	1	0	0	0
totaal	1005	100	50	100

De verdeling van de posities ten aanzien van de hoogst gevolgde opleiding in het deelonderzoek verschilt van deze verdeling in het hoofdonderzoek. Er zijn in verhouding meer personen met een hogere opleiding en minder personen met een lagere opleiding in het deelonderzoek vertegenwoordigd. Een chi-kwadraat toets ($p > .05$) wijst echter uit dat dit verschil niet significant is.

Samenvattend kan worden gesteld dat de groep ondervraagden in het deelonderzoek, met betrekking tot bovengenoemde posities ten aanzien van leeftijd, geslacht, arbeid en opleiding, vergelijkbaar is met de groep ondervraagden in het hoofdonderzoek. De afwijkingen zijn betrekkelijk gering, zodat in het deelonderzoek hetzelfde type antwoorden kan worden verwacht als door de ondervraagden in het hoofdonderzoek is gegeven.

1.2.3 De benadering van de respondenten

Het eerste contract met de respondenten vond plaats middels een introductiebrief. De inhoud van deze brief bestond uit een korte aanduiding van de plaats van het W.D.D.C. binnen het Ministerie van Justitie, een beknopte omschrijving van het onderwerp en het verzoek tot deelname aan een interview. Bovendien werd in een bijlage bij deze introductiebrief het vertrouwelijke en anonieme karakter van het onderzoek benadrukt. Deze brief is als bijlage bij dit verslag opgenomen.

Binnen een week na ontvangst van de brief zijn de respondenten telefonisch benaderd door de interviewster en is het verzoek tot medewerking herhaald.

Het resultaat van deze benadering is in het volgende overzicht aangegeven:

Aangeschreven en telefonisch benaderd		98 personen
Onbereikbaar	11	
Wel bereid tot medewerking, echter gezien leeftijd en/of geslacht niet geschikt	10	
Geweigerd	23	
Alsnog geweigerd, nadat afspraak was gemaakt	4	48 personen
Gesprek met		50 personen

Personen die bij herhaalde pogingen, op verschillende tijdstippen, gedurende twee weken de telefoon niet opnamen zijn beschouwd als 'onbereikbaar'.

De redenen die mensen aangeven voor hun weigering tot deelname zijn in vijf categorieën verdeeld.

Ongeveer twee op de vijf weigeraars geeft aan geen verstand te hebben van de onderzoeksmaterie.

"Ik zelf voel er erg weinig voor. Ik ben een heel eenvoudig iemand, er zijn knappere mensen die daarover kunnen oordelen."

"Aan mij zal u niet veel hebben, ik zou niet weten wat ik over lastingen moet zeggen."

Omdat de motivering 'geen verstand van belastingfraude en uitkeringsmisbruik' regelmatig naar voren kwam tijdens de telefoongesprekken, zijn deze respondenten door de interviewster aangespoord om toch aan het onderzoek mee te werken. In de meeste gevallen heeft dit tot resultaat gehad dat men toch meedeed, zodat kon worden voorkomen dat er een kenmerkende groep non-respondenten ontstond. Dit duwtje in de rug was voornamelijk bij vrouwen nodig.

"Vraagt u dat maar liever aan mijn man, die vult altijd de belastingformulieren in."

De overige vier motieven voor weigering komen ongeveer in gelijke mate voor. Een aantal personen geeft aan geen belangstelling te hebben voor het onderwerp.

"Ik heb er weinig belangstelling voor. Dan moet je zijn bij mensen die enorme bedragen verdienen."

Ook zeggen mensen geen tijd vrij te kunnen maken voor het interview.

"Daar heb ik het te druk voor. Ik heb een drukke baan en ben zowel overdag als 's avonds vrijwel altijd weg."

Een andere motivering voor de weigering is dat men zich te oud voelt.

"Ik zal u zeggen mevrouw, we zijn twee bejaarde mensen, allebei ook nog gehandicapt en dat zien we niet zitten."

Tot slot geven mensen aan sceptisch te staan tegenover onderzoek.

"Ach, wat maakt het allemaal uit, dat onderzoek, ze doen toch waar ze zin in hebben."

1.2.4 De dataverzameling: het interview

Evenals in het hoofdonderzoek is in dit deelonderzoek gebruik gemaakt van het face-to-face interview als vraagtechniek.

De interviews zijn afgenomen in oktober en november 1983.

De gesprekken vonden voor het merendeel plaats bij de respondenten thuis, in een enkel geval op het werkadres van respondenten. De duur van de gesprekken was ongeveer 1½ uur. De interviews zijn op de band opgenomen.

Om te bereiken dat de interviews op een eenduidige wijze zouden worden afgenomen zijn tijdens de eerste gesprekken beide interviewsters aanwezig geweest. Op deze wijze kon worden bekeken of de wijzen van interviewen voldoende overeenkomsten vertoonden om betrouwbaarheid op dit punt te kunnen veronderstellen. Naar aanleiding van deze eerste ervaringen zijn verdere afspraken gemaakt m.b.t. doorvragen, toelichting op niet begrepen vragen en het afbreken van te lange antwoorden.

De lengte van de vragenlijst en de moeilijkheidsgraad van sommige vragen bracht in een aantal gevallen met zich mee dat de concentratie van de respondent iets terugliep naarmate het interview vorderde. Respondenten gaven aan de vragen moeilijk te vinden of vroegen herhaaldelijk om nadere toelichting op de vragen. Ook reageerde een aantal respondenten emotioneel op sommige vragen. Er werden veel persoonlijke ervaringen in de antwoorden verwerkt.

Teneinde een zo valide mogelijke beantwoording op de open vragen te verkrijgen is tijdens de interviews steeds getracht om de ondervraagden zoveel mogelijk op hun gemak te stellen en hen de tijd te geven om rustig over de vragen na te denken. Wanneer de concentratie terugliep werd een korte pauze ingelast.

Er trad nauwelijks item-nonresponse op.

In praktisch alle gevallen is na afloop van het interview nog even nagepraat met de respondenten.

1.2.5 De dataverwerking

Het ruwe onderzoekmateriaal bestond uit 50 banden met gesprekken van circa 1½ uur. Deze banden zijn door de onderzoeksters beluisterd en per vraag zijn voor elke respondent de meest kenmerkende citaten uit de antwoorden op systeemkaarten genoteerd. Als meest kenmerkende citaten zijn uitspraken genoteerd die goed samenvatten wat de persoon als antwoord gaf. Ook uitspraken die met heftigheid geuit werden of die telkens terugkwamen werden als kenmerkend beschouwd. De antwoorden van de eerste vier respondenten zijn door beide onderzoeksters onafhankelijk verwerkt, en vervolgens met elkaar vergeleken. De keuze voor de meest kenmerkende citaten verloonde in deze gevallen een bijna volledige overeenkomst, zodat op dit punt voldoende betrouwbaarheid kon worden verondersteld. Nadat de afspraak was gemaakt om bij twijfelgevallen samen te overleggen zijn, mede gezien de tijdsplanning, de overige 46 banden verdeeld onder de beide onderzoeksters die de antwoorden individueel hebben verwerkt.

Zo kwam de eerste inperking van het materiaal tot stand, de meest kenmerkende citaten uit 55 antwoorden van 50 respondenten.

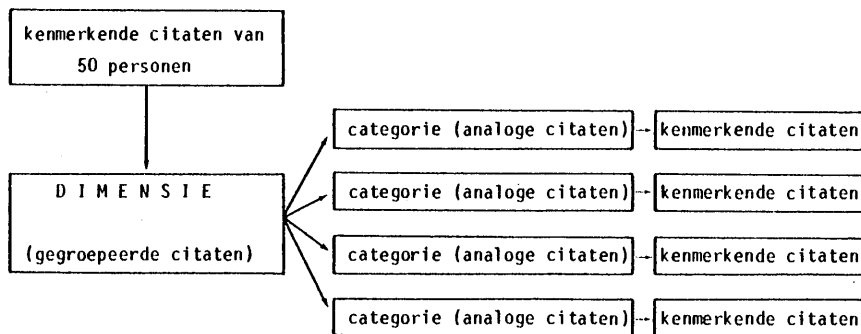
1.2.6 De analyse

Het materiaal waarop de analyse is uitgevoerd bestond uit 2750 systeemkaarten die, zoals gesteld, 55 antwoorden van 50 respondenten bevatten in de vorm van meest kenmerkende citaten.

De analyse verliep als volgt.

Per vraag werd gezocht naar dimensies waarop de kenmerkende antwoord-citaten van de 50 respondenten konden worden ingedeeld. Onafhankelijk van elkaar deelden beide onderzoeksters de antwoorden in op één of meer dimensies waarna de resultaten met elkaar werden vergeleken. Deze resultaten kwamen in de meeste gevallen goed overeen. Vervolgens werden per dimensie de antwoorden gecategoriseerd, en wel zo dat steeds alle 50 antwoorden binnen een dimensie konden worden ingedeeld. Deze categorieën vormden het uiteindelijke materiaal op basis waarvan de vergelijking met de antwoordcategorieën uit het hoofdonderzoek kon plaatsvinden. Per categorie werd gezocht naar één of meer kenmerkende citaten. Tijdens deze laatste fase vond opnieuw een aanzienlijke reductie van het onderzoekmateriaal plaats. Uit de kenmerkende uitspraken van de individuele respondenten werden die citaten gelicht die de mening van een groep(je) respondenten duidelijk weerspiegelden. Het analyseren van de antwoorden op de open vragen is in het volgende schema weergegeven. Het biedt een overzicht van deze onderzoekactiviteit voor elke vraag afzonderlijk, steeds voor één dimensie.

Schema 1: De analyse van 50 antwoorden op een open vraag, voor één dimensie.

De resultaten van deze analyse zullen in het volgende hoofdstuk worden beschreven.

Bij de weergave ervan komt de nadruk te liggen op het kwalitatieve aspect, d.w.z. het beschrijven van de opinies van respondenten over belastingen en uitkeringen en het misbruik daarbij aan de hand van kenmerkende citaten. Het vergelijken van deze resultaten met die van het hoofdonderzoek zal primair plaatsvinden op basis van de inhoud van de resultaten en niet op basis van verdelingen op verbanden tussen vragen.

De verdeling van de opinies binnen de groep ondervraagden geeft echter wel enige indicatie over het relatieve belang van bepaalde uitspraken. Daarom zal naast het beschrijven van de verschillende opinies steeds bij benadering aangeven worden hoeveel personen er een bepaalde mening op na houden. Het presenteren van deze verdeling mag echter niet worden verward met de uitkomsten van een representatieve steekproef zoals de opiniepeiling onder de Nederlandse bevolking van het hoofdonderzoek was.

Hieronder is weergegeven met welk spraakgebruik een bepaald gedeelte van het totaal aantal van 50 personen overeenkomt.

- 0/5 tot 1/5 deel van de ondervraagden: bijna niemand, enkelen, een
enkeling sommigen, soms
- 1/5 tot 2/5 deel van de ondervraagden: een minderheid (kleine/forse),
minder dan de helft
- 2/5 tot 3/5 deel van de ondervraagden: ongeveer even veel, de helft,
bijna de helft, iets meer dan
de helft
- 3/5 tot 4/5 deel van de ondervraagden: een meerderheid (kleine/forse),
de meeste mensen, meer dan de
helft, overwegend, veelal
- 4/5 tot 5/5 deel van de ondervraagden: bijna iedereen, bijna allen, het
overgrote deel

Meningen die door slechts een of twee ondervraagden worden gedeeld, zijn niet in de beschrijving van de resultaten opgenomen.

2 RESULTATEN: OPINIES OVER BELASTINGEN EN UITKERINGEN EN HET MISBRUIK

DAARBIJ

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven van het algemene gedeelte van het interview, waarin geen specifieke maatregelen tegen ontduiking en misbruik aan de orde komen.

2.1 OPINIES OVER BELASTING EN UITKERINGEN

2.1.1 Opinies over belastingen en premies

Er zijn twee vragen gesteld over belastingen en premies. De eerste vraag betreft de totale belasting- en premiedruk, d.w.z. de opvatting over het totaalbedrag dat in Nederland aan belastingen en premies wordt betaald. De tweede vraag betreft de individuele belastingdruk, d.w.z. de opvatting over loon- en inkomstenbelasting die over het eigen inkomen wordt betaald.

Bijna de helft van het aantal ondervraagden geeft aan dat de Nederlanders gezamenlijk teveel aan belastingen betalen, m.a.w. zij vinden de totale belasting- en premiedruk te zwaar.

"Ik denk dat de bestedingsruimte van het echte vrij besteedbare inkomen teveel beperkt wordt de laatste jaren."

"..... omdat de belastingen blijven omhoog gaan en de mensen kunnen steeds minder consumeren en dat slaat toch terug op het bedrijfsleven."

Een forse minderheid vindt het totaalbedrag aan belastingen en premies redelijk.

"Als je kijkt naar ons verzekeringsstelsel en naar wat wij te bieden hebben aan onderwijs in dit land, dat het een redelijk bedrag is."

"Ik denk dat het redelijk is. Als het te hoog is krijg je fricties en als het te laag is ..... het is mij nog niet gebleken dat het te laag is."

Een kleine minderheid zegt geen antwoord te kunnen geven op deze vraag omdat zij "niet weet hoeveel er opgebracht wordt en hoe dat in verhouding staat tot de besteding ervan."

De meeste mensen refereren in hun opinie over de totale belasting- en premiedruk aan de belastingbetaler.

"Kijk, het gaat naar je inkomsten, des te meer je verdient, des te meer belasting je moet betalen en dat vind ik een redelijke zaak."

"Als je ziet wat je medewerkers aan bruto-salaris moet betalen en je ziet wat ze er netto aan overhouden, ja dan is het veel."

Bij een minderheid wordt deze opinie gevormd door het beeld dat zij hebben van de overheid die de belastinggelden besteedt.

"Het is moeilijk te zeggen het is teveel of te weinig .... het zou aan dingen veel beter besteed kunnen worden."

"Met een beetje verstandig beheer dan moet het toch kunnen dat die belasting omlaag gaat."

Gevraagd naar de opvatting over de loon- en inkomstenbelasting over het eigen inkomen geeft iets meer dan de helft van het aantal ondervraagden aan dat zij zelf teveel betalen.

"Van die W.A.O., wat ik daar nog van betalen moet, nou ik vind het heel erg hoor."

"Ik zit aan het maximum, dus ik vind het absurd."

Een kleine minderheid deelt de opinie dat de bijdrage aan het totaalbedrag redelijk is.

"Ik vind het bedrag over het geheel genomen niet zo heel erg, gewoon omdat je ruimschoots voldoende overhoudt waar je goed van kunt leven als je je kop gebruikt."

Sommige respondenten menen op deze vraag geen antwoord te kunnen geven, omdat zij niet weten hoeveel belasting zij betalen.

"Daar heb ik geen flauw idee van, want dat krijgen wij van het gemeentehuis, dus dat zal allemaal wel goed zijn. Nee, daar heb ik nooit bij stilgestaan."

In de antwoorden op de vraag over de individuele belastingbijdrage klinkt bij iets minder dan de helft een vorm van berusting door.

"Ik vind het zelf te hoog, ja je moet je erbij neerleggen, maar ja ik denk wel eens het kan minder."

"Je weet natuurlijk dat je teveel belasting betaalt omdat andere mensen frauderen, maar daar kan je niks aan doen."

Hetzelfde aantal geeft opinies waarin protesten te horen zijn.

"Ik vind het niet rechtvaardig dat een vrije man, zoals ik ben, dat die zwaarder belast wordt dan iemand met een huishouding die daarin verlicht wordt."

"Ik betaal een hoop premie voor een ander."

2.1.2 OPINIES OVER UITKERINGEN

Gevraagd naar de mening over het totaalbedrag dat in Nederland aan uitkeringen wordt uitgegeven, waarbij als voorbeelden werkloosheidsuitkeringen, arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, A.O.W., bijstand en ziekteuitkeringen zijn genoemd, geeft een forse minderheid aan dat zij de vraag "heel moeilijk te beantwoorden vindt".

"Over het totaalbedrag voor al die uitkeringen, daar heb ik absoluut geen kijk op ... er zijn bepaalde uitkeringen waar ik eigenlijk toch wel vraagtekens bij zet."

Een minderheid vindt het totaalbedrag aan uitkeringen redelijk.

"Ik zeg eigenlijk twee dingen, de totale onkosten zijn natuurlijk erg hoog, maar als je het in vergelijking ziet met de andere belastinguitgaven denk ik wel dat het redelijk is."

Een kleine minderheid zegt het totaalbedrag te hoog te vinden.

"Het zou minder kunnen, ik geloof dat er een heleboel mensen zijn die te veel vangen."

Enkelen geven aan dat er naar hun mening in Nederland te weinig geld aan uitkeringen wordt besteed.

"Ik vind het nu al te laag. 't Is dat ik werk, anders hebben we pure armoe, echt."

Ongeveer de helft van het aantal ondervraagden maakt bij het beantwoorden van de vraag naar het totaalbedrag aan uitkeringen onderscheid tussen soorten uitkeringen.

"In een aantal gevallen zijn ze schijnend laag, aan de andere kant zie je in die sfeer van werkloosheid hoge uitkeringen zodat de prikkel om weer aan het werk te gaan, dat die er absoluut niet is."

"Ik vind niet uitkeringen als bijstand en A.O.W. te hoog en arbeidsongeschiktheid, maar wel de uitkeringen voor jeugdige werklozen, nog thuiswonend, die vind ik te hoog."

2.1.3. Vergelijking met het hoofdonderzoek

De vragen over belasting- en premiedruk, alsmede die over de hoogte van de uitkeringen, leveren niet veel problemen op. De antwoorden zijn gemakkelijk te vangen in de antwoordcategorieën 'te hoog', 'redelijk' en 'te laag', zoals die in het hoofdonderzoek zijn gehanteerd. Daarbij vallen enkele punten op.

Als in abstracto naar de totale hoogte van belastingen/premies en uitkeringen wordt gevraagd zijn de antwoorden vager en onzekerder dan wanneer het gaat om meer persoonlijk getinte vragen zoals die over de individuele belasting- en premiedruk. Ook is er een aantal ondervraagden die het antwoord op de vragen over het totaalbedrag van de belastingen/premies en uitkeringen schuldig blijft. De ondervraagden hebben duidelijk moeite met de abstracte vraagstelling. Dit blijkt eveneens uit de neiging die men vertoont om zich in de antwoorden op de meer algemene vragen te beroepen op persoonlijke ervaringen en omstandigheden. Wellicht is onvoldoende inzicht in het totaalbedrag dat aan belastingen/premies wordt betaald en aan uitkeringen wordt uitgegeven hier debet aan. Daarnaast blijkt men bij de vraag over uitkeringen nogal eens te willen differentiëren naar soorten uitkering. Het is daarom een goede zaak dat in het hoofdonderzoek deze differentiatie is aangebracht.

Verder blijkt bij de beantwoording van de vraag over de individuele belastingdruk dat voor sommigen deze druk niet aanvaard wordt, terwijl anderen een meer berustende houding aannemen. Dit onderscheid is niet in het hoofdonderzoek aangebracht, waardoor de groep personen die de belastingdruk te hoog acht wellicht een wat heterogene samenstelling heeft. Tenslotte speelt bij de beoordeling van de belastingdruk bij sommigen de verdeling van die druk een belangrijke rol in het antwoord. In het hoofdonderzoek zijn over deze verdeling vragen gesteld; in dit onderzoek zijn ze niet opgenomen omdat de antwoordcategorieën als niet-probleematisch kunnen worden beschouwd.

2.2 DE OMVANG VAN BELASTINGONTDUIKING EN UITKERINGSMISBRUIK

Over de omvang van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik zijn drie soorten vragen gesteld. Allereerst is aan de respondenten gevraagd om er een schatting van te maken. Daarna zijn een aantal vragen gesteld over de waargenomen omvang van bepaalde vormen van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik in de eigen omgeving van de ondervraagden. Tot slot is gevraagd of de ondervraagden zelf belastingontduiking en uitkeringsmisbruik pleegden.

2.2.1 De omvang van belastingontduiking

2.2.1.1 De geschatte omvang van belastingontduiking

Er zijn vragen gesteld over twee typen belastingontduiking, namelijk het niet opgeven van verdiensten aan de belastingdienst en het ten onrechte aftrekken van kosten.

Op de vraag naar de geschatte omvang van het eerste type, het niet opgeven van verdiensten aan de belastingdienst, antwoordt het overgrote deel van de ondervraagden dat het vaak voorkomt.

"Ik weet het helemaal niet, maar je hoort nog wel eens wat en er wordt ook over gepubliceerd, en ik geloof daar wel in dat het vaak gebeurt ja."

"Ja, omdat ik genoeg mensen ken die dat doen."

Sommigen geven aan geen antwoord op deze vraag te kunnen geven.

"Ik zou het niet weten, ik hoor het nooit om mij heen, ik lees het een enkele keer in de krant. Wat in de krant staat zijn natuurlijk enkele gevallen en het kan natuurlijk best meer zijn, maar het kan ook zijn dat het niet is."

Bij degenen die menen dat het niet opgeven van verdiensten vaak voorkomt, is bij een minderheid deze opinie gebaseerd op een beeld dat zij zich vormen over dit type belastingontduiking en de factoren die het naar hun mening veroorzaken.

"Ik denk dat het op het ogenblik in de hand geholpen wordt, door de lagere uitkeringen en de hogere lasten. Dat een mens uitweg zoekt, dat hij denkt pakken wat ik pakken kan."

".... omdat het heel gemakkelijk gaat."

Een kleine minderheid geeft aan te spreken uit eigen ondervinding.

"Ik maak het mee in mijn omgeving en familie in den lande, en bij de kennissenkring."

"Ik zit in de bouwwereld, ik zie dus veel, bij ons gaat alles vrij strak maar desondanks zie ik toch dat er op vrij grote schaal dingen gebeuren waarvan je zegt, volgens de wet kan dat niet ...."

Ongeveer hetzelfde aantal noemt als bron van kennis de media, met name kranten en televisie.

"Omdat je dat vaak leest, met al die banktoestanden, met nu al die zwart geld-affaires. Dus daaruit leid ik dat af."

Een enkele respondent noemt zowel eigen ondervinding als media.

"Door verhalen uit de krant en de manier waarop kennissen over het invullen van het belastingbiljet praten, en wanneer je zelf zegt ik geef dat ook op zeggen ze: je lijkt wel gek."

De helft van het aantal mensen dat meent dat het niet opgeven van verdiensten vaak voorkomt geeft aan om welke groeperingen het gaat. Minder dan de helft van de ondervraagden geeft aan dat het niet opgeven van verdiensten voornamelijk voorkomt bij werknemers en uitkeringsgerechtigden.

"..... ik durf bijna te zeggen van 80/90 procent van de werkende mensen doen het, als is het dan maar klein, maar gedaan wordt het."

"Ik denk dat het veel voorkomt onder mensen die werkeloos zijn want als je ineens komt te staan van 100 procent loon naar 80 procent, je uitgaven gaan toch gewoon door."

Sommigen menen dat het vooral in het bedrijfsleven plaatsvindt.

".... ik geloof als een heleboel zaken, ik bedoel in het algemeen de middenstand, precies exact zo np zouden geven als de belastingdienst dat zou willen, dan zou er niet één zaak kunnen bestaan."

Een ongeveer gelijk aantal meent dat het verzwijgen van verdiensten voor de belasting "zowel door mensen met top-inkomen als door mensen met lage inkomens wordt gedaan."

Op de vraag naar de geschatte omvang van het ten onrechte aftrekken van kosten antwoordt bijna de helft van het aantal ondervraagden dat dit type belastingontduiking vaak voorkomt.

"Nou ik denk wel dat dat vaak gebeurt, maar ik kan niet met concrete gevallen en zo aankomen, het is gewoon mijn idee dan."

"Dat zal zeker vaak gebeuren ... ik weet van een aantal mensen om mij heen dat ze wel eens wat grappen uithalen."

Sommigen menen dat dit niet vaak voorkomt.

"Dat geloof ik niet, want je moet die kosten waar kunnen maken .... het gaat allemaal met nota's."

De helft van de ondervraagden blijft het antwoord op deze vraag schuldig.

"Dat weet ik niet, dat komen ze mij niet vertellen."

"Ik denk dat het gebeurt, in welke mate het gebeurt dat onttrekt zich aan mijn waarneming."

Een minderheid baseert deze schatting op eigen ondervinding."

"Dat hoor ik van mensen; kennissen, vrienden, familie."

"Ik ken ook mensen die werken bijvoorbeeld en die doen daar dan een studie bij, en die mogen dan studiekosten aftrekken en die weten dat niet."

Bij een kleine minderheid is de mening over de omvang van dit type belastingontduiking gebaseerd op het beeld dat zij hierover hebben."

"Omdat de mensen zoveel belasting moeten betalen gaan ze allemaal rare weggetjes zoeken, begrijp je."

2.2.1.2 De waargenomen omvang van belastingontduiking in de eigen omgeving

Op de vraag of men gevallen in de eigen omgeving kent waarbij men verdiensten niet opgaf antwoordt een meerderheid van het aantal respondenten bevestigend.

"Ja, ik denk dat iedereen dat wel meemaakt."

"Ja, die weet ik uit de horeca, wat ik meegemaakt heb, personeel wat overuren maakte wat zwart in het handje gegeven werd."

Een minderheid kent geen gevallen in de omgeving.

"Nee, er wordt op het bedrijf wel naar gevraagd, maar wij doen het niet."

"Dat kan je nooit vertellen, dat zal ik niet weten ook. Daar praten ze met mijn niet over, mijn kennissen kennen mijn standpunt."

Gevraagd naar de in eigen omgeving waargenomen omvang van het ten onrechte aftrekken van kosten antwoordt het overgrote deel van de ondervraagden dat zij deze gevallen niet kennen.

"Nee, je weet er niets van want je praat er niet over, je durft het ook niet te vragen, je doet het ook niet."

"Dat is natuurlijk altijd met de belastingen, dat is meestal iets wat je zelf doet en je hoort wel verhalen, maar het is natuurlijk nooit zo dat je zwart op wit dingen ziet."

Enkel en alleen kennen wel gevallen in de omgeving.

"Ja, heel weinig, vooral studeervertrekken."

Vervolgens zijn een aantal vragen gesteld over het kennen in de eigen omgeving van verschillende specifieke vormen van belastingontduiking, zowel met betrekking tot het niet opgeven van verdiensten als het ten onrechte aftrekken van kosten.

Op de vraag of men bekend is met gevallen waarbij verdiensten voor het geven van bijles niet zijn opgegeven aan de belastingdienst geeft de meerderheid aan dat zij deze gevallen niet kennen. Een minderheid is wel bekend met deze vorm van belastingontduiking.

"Ja, daar heb ik driftig aan meegedaan."

"Ja, meegemaakt, ik heb zelf van meerdere mensen zo bijles gehad."

Iets meer dan de helft van het aantal ondervraagden zegt werksters te kennen die zwart werken.

"Ja, dat is hier in de hele straat zo."

"Ja, ze doet dat om iets extra's te hebben, een jurkje of zoiets."

De meeste mensen kennen geen gevallen van verzwegen onderhuur in hun omgeving. Een minderheid kent gevallen.

"Ja, dat is typisch (voor woonplaats X)."

"Ja, ik heb eens een keer iemand gehad en die heeft hier een schijntje gegeven."

De helft van de ondervraagden kent kapsters die zwart knippen.

"Ja, dat vind ik heel onredelijk, dat ze zo een hele klantenkring op kunnen bouwen."

Met het zwart verrichten van klusjes aan huis is de helft van het aantal ondervraagde personen bekend.

"Ja, die komen constant aan de deur."

"Je weet niet of de partij die de klus uitvoert of die het opgeeft. Ik weet het wel zeker eigenlijk, maar het is moeilijk aantoonbaar."

De meeste ondervraagden zeggen niet bekend te zijn met het zonder rekening betalen van autoreparaties.

"Nee, dat doe ik niet, want dat breekt je op."

Op de vraag of men gevallen kent waarbij werkgevers werknemers zwart uitbetalen antwoordt een meerderheid ontkennend.

Een minderheid kent deze gevallen wel.

"Ja, een kruidenier en een slager."

"Ja, dat gebeurt overal."

De meeste mensen zeggen gevallen te kennen van het zwart verrichten van thuisarbeid.

"Nee, ik geloof niet dat je hier veel de kans toe krijgt, je zit hier op een dorp hoor."

Met het niet opgeven van rente is een forse meerderheid niet bekend.

"Nee, daar praat je niet over, financiële toestanden, dat vertellen ze je niet."

Een kleine minderheid kent wel gevallen van het niet opgeven van rente in de eigen omgeving.

"Ja, dat is een van de makkelijkste dingen."

Op de vraag of men in de omgeving gevallen kent waarbij men kosten die men van de zaak vergoed krijgt toch afgetrokken worden antwoordt bijna iedereen ontkennend.

"Nee, ik werk niet in zo'n branche waar dat zo gemakkelijk kan."

Ook met de vorm van belastingontduiking waarbij ziektekosten die men van de verzekering vergoed krijgt toch worden afgetrokken geeft bijna iedereen aan geen gevallen in de eigen omgeving te kennen.

"Nee, als je dat zou kunnen dan is het een fout van de inspecteur, want dan moet hij de verzekeringspolis boven water halen."

"Nee, het is ontzettend link om dat te doen."

De meeste ondervraagden zijn niet bekend met gevallen waarbij men kosten die men privé maakt op de zaak boekt.

"Nee, dat weet ik niet zulke dingen, want je hebt meestal een baas boven je en die vertelt nooit wat hij doet in zijn boekhouding. Die houdt zijn mond wel."

"Nee, wij hebben geen zaak ..... wij zijn van een hele gewone arbeidersfamilie."

Een kleine minderheid kent deze gevallen wel.

"Ja, dat is de gewoonste zaak van de hele wereld."

"Dat heb ik wel gezien, ja, rookartikelen, drank, en dat wordt op naam van de B.V. afgetrokken."

Bij het beantwoorden van deze serie vragen tonen de meeste ondervraagden zich weinig spraakzaam. Bij doorvragen volgt vaak een zeer kort antwoord of men wenst er in het geheel niet op in te gaan.

2.2.1.3 Het zelf plegen van belastingontduiking

Op de vraag of de geïnterviewde zelf wel eens verdiensten niet opgegeven heeft voor de belasting antwoorden de meeste ondervraagden ontkennend. Een meerderheid van deze personen geeft geen nadere toelichting. Sommigen doen dit wel.

"Ik geloof niet dat je daarvan moet stelen, van de maatschappij."

"Nee, altijd bij de overheid gewerkt of een uitzendbureau en dan kan het niet."

Een forse minderheid geeft aan wel eens belastingontduiking in deze vorm gepleegd te hebben.

"Ja, baantjes zoals afwassen in een restaurant, keukenhulp noemen ze dat officieel."

"Ik had een piepklein kapitaaltje op de bank en daar kreeg ik inderdaad wat rente op .... dan ging je niet hollen naar de belasting."

Het overgrote deel van de ondervraagden zegt zelf nooit kosten ten onrechte afgetrokken te hebben. Slechts enkelen geven nadere toelichting op deze mededeling.

"Nee, de belasting zit je zo op je nek, nee."

"Ik geeft mijn accountant mijn gegevens en dan zegt hij wel dat kan wel en dat kan niet."

Sommigen zeggen dit wel eens gedaan te hebben, maar alleen kleine bedragen.

"Ja, van uniformen, beroepslectuur e.d. Daar heb ik met mijn geweten niet zo'n last van omdat het om kleine bedragjes gaat hè."

"Misschien een paar tientjes voor boeken, je geeft altijd f 500,- op."

Bij de interviewsters bestaat de indruk dat vragen naar het zelf belasting onduiken nogal bedreigd overkomen. Het feit dat slechts enkele ondervraagden bereid zijn om nader op het antwoord in te gaan versterkt deze veronderstelling.

2.2.2 De omvang van uitkeringsmisbruik

2.2.2.1 De geschatte omvang van uitkeringsmisbruik

Gevraagd naar de geschatte omvang van uitkeringsmisbruik meent bijna de helft van het aantal respondenten dat uitkeringsmisbruik vaak voorkomt.

"Ik denk dat er vaak misbruik gemaakt wordt. Kijk er wordt in de hoge top al zoveel misbruik gemaakt, wat wil je dan verwachten van de lage top."

"Ja, daar horen we te vaak van om het te bagatelliseren."

Enkele respondenten menen dat het niet zo vaak voorkomt.

"Nee, ik denk dat het toch echt moeilijk is om echt misbruik ervan te maken, je moet het heel slim aanpakken."

"Ik denk wel dat het voorkomt, maar ik geloof niet dat het vaak voorkomt."

Op deze vraag blijft bijna de helft van de ondervraagden het antwoord schuldig.

"Ik weet het niet, ik zou geen idee hebben. We zitten in zo'n klein dorpje, we maken eigenlijk te weinig mee."

"Dat zou ik niet weten, ik ga met die mensen niet om."

Als basis voor deze schatting refereert een minderheid aan de eigen o. lervinding.

"Jawel, ik denk wel, als ik in mijn omgeving zie dan komt dat veel voor."

"Ik maak het zelf niet mee, dus ik weet het niet."

Sommigen verwijzen naar wat zij er in de krant over lezen; een enkele respondent noemt zowel eigen ondervinding als kranten.

"Ik heb het niet meegemaakt, maar als ik de berichten in de kranten daarover zie, dan denk ik van wel vaak."

"Je leest het, je hoort het in gesprekken."

Soms hebben ondervraagden een beeld gevormd van uitkeringsmisbruik en baseren zij daar hun opinie op.

".... omdat het, naar mijn idee dan, een beetje makkelijk wordt gemaakt."

"Het zijn mensen die op de laagste niveau's zitten en ik kan mij indenken dat juist die groep probeert eruit te halen wat mogelijk is."

2.2.2.2 De waargenomen omvang van uitkeringsmisbruik in de eigen omgeving

Op de vraag of men gevallen in de omgeving kent van uitkeringsmisbruik geven de meeste respondenten een ontkennend antwoord.

"Nee, ik heb wel eens wat gehoord, maar dat is misschien een sterk verhaal of borrelpraat."

"Nee, ik praat nooit over zulk soort zaken."

Een minderheid kent wel gevallen van uitkeringsmisbruik in de omgeving.

"Ja, iemand die in de W.W. zit en probeert alle karweitjes aan te pakken."

"Ja, mensen die samenwonen en allebei een uitkering krijgen voor alleenstaanden."

Vervolgens zijn een aantal vragen gesteld over het kennen van specifieke vormen van uitkeringsmisbruik in de eigen omgeving. Op de vraag of men bekend is met gevallen waarbij men verdiensten naast een uitkering heeft zegt ongeveer de helft van het aantal ondervraagden dat zij die gevallen kennen.

"Jawel, van mensen die werkloos zijn en allerlei kussen organiseren."

Iets meer dan de helft kent deze gevallen niet in de eigen omgeving.

"Nee kennen niet, maar het gebeurt wel."

Het zogenaamd uit elkaar gaan van een echtpaar om meer bijstand te krijgen is een vorm van uitkeringsmisbruik die de meeste ondervraagden niet in hun omgeving hebben meegemaakt.

"Nee, wel van gehoord, maar niet in mijn naaste omgeving."

Een minderheid heeft dit wel eens meegemaakt.

"Ja, en dat zou nog wel eens gemeengoed kunnen gaan worden."

Ook het voorwenden van een ziekte of kwaal om een uitkering te krijgen of een hogere uitkering hebben de meeste ondervraagden niet meegemaakt in de eigen omgeving.

"Nee, dat vind ik spotten met je gezondheid."

Sommigen zeggen dit wel eens meegemaakt te hebben.

"Ja, mensen die een weekje of drie thuis willen zijn."

Een enkele respondent meent dat je hierover moeilijk kunt oordelen.

"Dat vind ik moeilijk te zeggen, want wat is een kwaal, of iemand simuleert of ziek is, is dat waar of niet waar."

2.2.2.3 Het zelf plegen van uitkeringsmisbruik

Op de vraag of de geïnterviewde zelf wel eens uitkeringsmisbruik pleegde antwoordt bijna iedereen ontkennend.

"Was dat maar waar, nee."

"Nee, dat zou ik ook niet durven hoor."

De ene respondent die zegt dit wel eens gedaan te hebben noemt een vorm van uitkeringsmisbruik die nog niet aan de orde is geweest, namelijk het indienen van een aanvraag voor bijstand in twee gemeenten tegelijk.

Ook op deze vraag worden de antwoorden zeer kortaf gegeven. Bij de interviewsters bestaat de indruk dat sommige ondervraagden het niet prettig vinden dat deze vraag gesteld wordt.

2.2.3. Vergelijking met het hoofdonderzoek

De antwoorden betreffende de geschatte omvang van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik zijn onder te brengen in de in het hoofdonderzoek gebruikte categorieën 'komt vaak voor' en 'komt niet zo vaak voor'. Hierbij valt op dat men met de vraag over de geschatte omvang van belastingontduiking minder moeite heeft dan met die over de geschatte omvang van uitkeringsmisbruik. Op deze laatste vraag blijft een relatief groot aantal ondervraagden het antwoord schuldig. De ondervraagden baseren hun mening over de omvang van beide vormen van misbruik op eigen ervaringen, op de media (kranten en televisie) en op afgeleide beeldvorming. Hieruit kan worden afgeleid dat het begrip 'vaak', zoals dat door de ondervraagden wordt genoemd, nogal onduidelijk is en tamelijk subjectief wordt gehanteerd. In het hoofdonderzoek is meer concreet naar de geschatte omvang van beide vormen van misbruik gevraagd. Aangenomen mag worden dat deze schattingen voor een deel berusten op eigen ervaring en deels op wat men hoort en leest. Voor een gedeelte berusten zij echter eveneens op afgeleide beeldvorming.

Bij de vragen over de waargenomen omvang van bepaalde vormen van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik valt het op dat wanneer men deze vraag bevestigends beantwoordt de toelichting hierop nogal vaag en zeer kort is. Een reden hiervoor kan zijn dat bij een aantal ondervraagden deze vragen enigszins bedreigend overkomen; waardoor men nadere toelichting achterwege laat.

De vragen over het zelf plegen van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik zijn niet in het hoofdonderzoek opgenomen, omdat op deze vragen weinig betrouwbare antwoorden werden verwacht. De resultaten van het deelonderzoek bevestigen deze indruk. Verreweg de meeste ondervraagden antwoorden ontkennend en bovendien enigszins gefirriteerd. De antwoorden worden niet of nauwelijks toegelicht.

2.3 OPINIES OVER BELASTINGONTDUIKING EN UITKERINGSMISBRUIK

De opinies over belastingontduiking en uitkeringsmisbruik betreffen twee onderwerpen die in elkaars verlengde liggen: wat men daarvan vindt en in hoeverre men van mening is dat daartegen moet worden opgetreden.

2.3.1 Opinions over belastingontduiking

Op de vraag of men van mening is dat men alles eerlijk aan de belastingdienst moet opgeven zegt een forse meerderheid van het aantal respondenten het daarmee eens te zijn.

"Ik denk het wel, maar of het gebeurt. Kijk, als iedereen dat doet kan krijg je een eerlijke belastingdruk."

"Ik persoonlijk vind dat moet voor iedereen. Maar juist in de hogere kringen gebeurt het zo vaak dat ze het met allerlei foefjes weten te ontduiken. Een normale werkman weet dat nooit."

Sommigen menen dat dit niet hoeft.

"Ik vind dat ze de middenstanders dus eigenlijk tot deze daad dwingen. De belasting is erg zwaar."

"De belastingen zijn dermate hoog dat je gewoon geneigd bent om te zeggen: nou, als ik wat kan ontduiken dan geeft ik het lekker niet op, zo simpel is dat."

Soms maken ondervraagden een onderscheid. Zij menen dat je kleine bedragen niet op hoeft te geven en grote bedragen wel.

"Kleine trucjes, als mensen toch al zo zwaar zitten, vind ik best te tolereren ..... maar dat mensen in zaken allerlei b.v.'s oprichten en nooit een cent belasting betalen, die mogen ze van mij eens echt in de bak gooien, want dat vind ik de grootste boeven en daar stikt het in Nederland van denk ik."

De meeste ondervraagden geven aan waarom zij die bepaalde mening zijn toegedaan. Iets minder dan de helft van het aantal geïnterviewden vindt het een democratische plicht om alles eerlijk aan de belastingdienst op te geven.

"We zijn met z'n allen in een democratische bestel en dan vind ik dat je de wetten gewoon gezond moet naleven, dan krijg je een heel andere wereld."

"Het is een goeie burgerplicht natuurlijk om dat te doen, dat kun je zonder meer stellen."

Sommigen vinden het een zaak van geweten.

"Ik vind dat je met alles eerlijk moet zijn. Dat moet je op alle gebied doen en dat is heel normaal."

Enkelen geven aan dat je alles eerlijk moet opgeven omdat anders de belastingdienst erachter komt.

"Je moet alles eerlijk opgeven, want je wordt toch gepakt. Je kan niks achterhouden vandaag aan de dag."

Degene die menen dat je niet alles eerlijk aan de belastingdienst hoeft op te geven noemen de zware belastingsdruk als motief.

"Nee, want als iedereen alles gaat opgeven hebben ze helemaal niet meer te vreten, zo bekijk ik het. Dan geeft ik ze schoon gelijk dat ze de hoel besodemieteren, eerlijk waar."

"Ik vind dat als middenstand en zakenmensen alles eerlijk aan de belasting op moeten geven, dan kunnen ze hun deuren sluiten."

Hierna zijn vragen gesteld over drie motieven om belasting te ontduiken. Bij deze vragen is door de interviewsters enigszins gestuurd in de richting van de begrijpelijkheid en de toelaatbaarheid van dergelijke motieven.

Het motief om belasting te ontduiken omdat men vindt dat men teveel belasting betaalt wordt door de helft van het aantal ondervraagden niet begrijpelijk en evenmin toelaatbaar geacht.

"Dat vind ik niet nodig, dat vind ik naar de a-sociale kant toe neigen."

"Hee, ik kan het niet begrijpen. Je krijgt waar je recht op hebt, wat je betalen moet, moet je betalen. Je verdient ernaar."

Een minderheid vindt dit motief wel begrijpelijk maar niet toelaatbaar.

"Ik denk dat er omstandigheden zijn waaronder ik zou zeggen: dat vind ik begrijpelijk. Maar niet toelaatbaar, want je moet je aan de decocratische wetten houden."

Sommigen vinden belasting ontduiken om deze reden wel begrijpelijk en ook wel toelaatbaar omdat "je best wel het idee kan hebben dat je door de belasting henaardeeld wordt."

Wanneer de ondervraagden naar hun mening wordt gevraagd over iemand die belasting ontduikt door zwart te gaan werken omdat hij ziet dat veel anderen dat ook doen, reageert een minderheid negatief.

Zij vinden dit motief niet begrijpelijk en niet toelaatbaar.

"Dat vind ik gewoon zwak, omdat dié het doet moet ik het ook doen, een beetje meelopen in de grote massa."

"Als de een het water inspringt, spring ik toch ook het water niet in."

Bijna de helft van het aantal ondervraagden vindt belasting ontduiken om deze reden wel begrijpelijk doch niet toelaatbaar.

"Ik kan het wel begrijpen, ik denk dat het ook zo begint, het wordt bij de ander niet opgegeven en het gaat goed, dus waarom zou ik het niet doen. Ten opzichte van de anderen vind ik het niet eerlijk, niet toelaatbaar."

"Ik vind het past niet, het is stijlloos. Maar ik kan er best inkomen dat je de neiging krijgt om mee te gaan lopen, om mee te gaan huppelen in dat korps zwartwerkers."

Een kleine minderheid vindt dit motief wel begrijpelijk en ook wel toelaatbaar.

"De mensen krijgen steeds minder te besteden, het is natuurlijk vrij logisch. Men probeert allemaal rond te komen."

"Ik geloof dat het gewoon een natuurlijke reactie is. Waarom zou ik het niet doen als een ander het wel doet."

Wanneer iemand belasting ontduikt omdat hij meent dat de overheid het geld niet goed besteedt, wordt dit motief door een kleine minderheid van de ondervraagden afgewezen. Het is naar hun opinie niet begrijpelijk en niet toelaatbaar.

"Nou, het is een beetje eigen rechter spelen, het kan gewoon niet dat je zegt: ik ga daar geen belasting over betalenn, want ik vind dat de overheid het niet goed besteedt."

"Ik vind er zijn regels en daar heb je je aan te houden, dat is juist. De overheid maakt regels en wij kiezen met z'n allen die overheid, dus die maken het wel uit."

Sommigen vinden het wel begrijpelijk maar niet toelaatbaar.

"Ik denk dat iedere Nederlanders wel een paar dingen kan noemen waaraan hij vindt dat de overheid het niet goed doet, maar het blijft fout."

Een kleine minderheid meent dat dit wel begrijpelijk is en ook wel toelaatbaar.

"Daar heb ik wel respect voor, voor die lieden, dat zou ik misschien zelf ook wel doen om die reden. Die defensie, dat zou je door het toilet moeten spoelen."

Op de vraag naar de opinie over de noodzaak tot bestrijding van belastingontduiking antwoordt de helft van het aantal ondervraagden dat dit beslist noodzakelijk is.

"Ik vind het noodzakelijk omdat daar gewoon een grond van ongelijkheid mogelijk mee weggehaald wordt."

"Anders wrdt het helemaal een soepzooitje, dan zie ik het helemaal bergafwaarts gaan."

Een forse minderheid brengt hierbij een nuancering aan. Zij menen dat bestrijding van belastingontduiking beslist noodzakelijk is, maar alleen bij grote bedrijven en wanneer het om grote fraudes gaat.

"Ik bedoel niet de kleina man zoals ik, maar bij grote bedrijven, die boekhouding zou eens doorgekeken moeten worden."

Nou die grote fraudes, ja dat vind ik heel noodzakelijk want het zit hem niet zozeer in de kleine salarisjes, het zit in die grote hoop."

Enkele vinden bestrijding van belastingontduiking helemaal niet nodig.

"Ik denk dat je alleen maar nog meer weerzin opwekt bij de mensen, door ze nog meer op de vingers te gaan tikken, dat ze nóg meer op de vingers te gaan tikken, dat ze nóg stiekemer gaan doen."

Of ze zien meer in een verandering van het belastingsysteem.

"Ik geloof dat door het systeem te veranderen veel van deze zaken kunnen worden voorkomen, die komen dan gewoon niet voor."

Gevraagd naar de opinie over de noodzaak van bestrijding van veel voorkomende vormen van belastingontduiking, zoals het zwart verrichten van klusjes, meent de helft van de ondervraagden dat die noodzaak van bestrijding afhangt van de hoogte van het bedrag dat er mee gemoeid is.

"Je zou ook weer een grens moeten trekken tussen klusjes en klussen."

"Tot aan een bedrag van f 5000,- per jaar niet."

"Als iemand met een goedgebetaalde baan hele huizen opknapt, f 1000,- zwart per week erbij, als zo iemand gesnapt wordt zeg ik eigen schuld."

Een kleine minderheid vindt bestrijding van deze veel voorkomende vormen van belastingontduiking helemaal niet nodig.

"Het zou ontzettend veel geld kosten om dat allemaal uit te zoeken, het zou eigenlijk niet eens opwegen tegenover wat ze vangen."

"Dat vind ik niet nodig, ik zou zeggen: richt de aandacht eens op de grote fraudezaken. Zolang je dat niet doet, moet je niet die klusjeslui achtervolgen."

Sommige ondervraagden menen dat bestrijding beslist noodzakelijk is, ook van het zwart verrichten van klusjes.

"Dat moet je algemeen aanpakken, klusjes dan ook, want dat is onredelijk."

Bij opinies over belastingontduiking is tot slot een vraag gesteld over het ontgaan van belastingen, waarbij men door gebruik te maken van de mazen in de wet minder belasting betaalt dan volgens de belastingwetten eigenlijk de bedoeling is.

Bijna de helft van de ondervraagden geeft aan dat het ontgaan van belastingen minder erg is dan ontduiking.

"Minder erg, omdat het enen mag en het andere niet volgens de wet. Geen enkel probleem mee, het mag toch."

"Minder erg, ik vind het slim, ik vind het ook niet helemaal juist, maar ik vind het duidelijk minder erg."

Een forse minderheid meent dat het net zo erg is.

"Ik denk dat het op dezelfde lijn ligt, omdat je toch probeert op de een of andere manier de belasting te ontduiken."

Sommige ondervraagden vinden het ontgaan van belastingen ernstiger dan belastingontduiking.

"Ik vind het ernstiger, want daar zijn vaak grote bedragen mee gemoeid en wat op die manier de fiscus te kort komt dat wordt toch op de massa verhaald."

"Het is eigenlijk de schijn ophouden dat je het niet doet (bedoeld wordt hier belastingontduiking) en je doet het wel, dat vind ik veel ernstiger."

2.3.2 Opinions over uitkeringsmisbruik

Op de vraag of men van mening is dat men alles eerlijk op moet geven aan de uitkerende instantie geven de meeste ondervraagden een bevestigend antwoord.

"Dat vind ik wel, anders is het parasiteren op de gemeenschap."

"Ja, ik vind: je mag blij zijn als je een uitkering krijgt en dan vind ik niet dat je daar oneerlijk over moet gaan lopen doen."

Een minderheid meent dat dit van de omstandigheden afhangt.

"Zeer kleine bijverdiensten, die het bedrag van je uitkering niet te boven gaan, zeg je hebt een uitkering van f 1000,- dan tot f 1000,- bijverdienen zou je mogen verzwijgen."

"Aan de ene kant wel, aan de andere kant niet, het ligt eraan hoe je ervoor staat."

Iets meer dan de helft van het aantal ondervraagden geeft aan waarom je alles eerlijk op moet geven aan de uitkerende instantie. Een forse minderheid meent dat het een kwestie van eerlijkheid is, andere worden er de dupe van.

"... het is een pot waar veel mensen uit moeten ontvangen. Ik ben er in principe voor dat dat op een eerlijke manier verdeeld wordt, volgens de geldende regels."

"Ja, ik vind gewoon dat als je dat niet doet vind ik het niet eerlijk ten opzichte van de werkende mensen die overal voor moeten opdraaien."

Sommigen menen dat je alles eerlijk op moet geven omdat "mensen die een uitkering krijgen het krijgen en alleen maar blij kunnen zijn dat ze het krijgen".

Hierna zijn twee vragen gesteld over motieven om uitkeringsmisbruik te plegen.

Het motief om uitkeringsmisbruik te plegen omdat je de uitkering te laag vindt wordt door bijna de helft van de ondervraagden afgewezen. Deze ondervraagden vinden uitkeringsmisbruik op deze grond niet begrijpelijk en niet toelaatbaar.

"Nou, dan moet je het niet op zo'n manier doen natuurlijk. Dan moet je vechten bij die bepaalde instantie."

"Ik geloof er zo het nng niet in, want onze voorzieningen zijn zo goed."

Een kleine minderheid heeft wel begrip voor het motief maar meent dat het niet toelaatbaar is.

"Ja, wel begrijpelijk, ieder geval blijft weer op zichzelf staan. Je kunt het echter nooit rechtvaardigen en verantwoorden want het is wet."

Een forse minderheid meent dat uitkeringsmisbruik plegen omdat men vindt dat de uitkering te laag is begrijpelijk en toelaatbaar is.

"Als hij het er echt niet bij kan krijgen, dan kan ik me voorstellen dat hij klusjes gaat doen, dat hij er misbruik van maakt. Dan moeten ze daar maar een beetje rekening mee houden."

"Als ze zo iemand het mes op de keel zetten, dan moeten ze het zelf maar weten. Ik kan me dan heel goed voorstellen, want ik ondervind het zelf."

Uitkeringsmisbruik plegen omdat veel anderen het ook doen vinden de meeste ondervraagden niet begrijpelijk en niet toelaatbaar.

"Nee, dat vind ik niet juist, je moet niet in het water springen omdat anderen het ook doen."

"Wat een ander doet dat is voor mij geen motief. Het gaat erom dat je het voor jezelf kunt verantwoorden."

Een minderheid deelt de opinie dat dit motief wel te begrijpen is, maar niet toelaatbaar.

"Voor mensen met een heel laag inkomen is het verklaarbaar, maar het is geen verontschuldiging."

"Dat is een reactie van natuurlijke aard, waarom hij wel en ik niet. Een goed excuus is het niet."

Op de vraag over de noodzaak van de bestrijding van uitkeringsmisbruik antwoorden de meeste ondervraagden dat dit beslist noodzakelijk is.

"Gezien de voorbeelden die je af en toe voor je ogen krijgt, denk ik wel dat het noodzakelijk is."

"Ja, omdat de werkende is al zwaar belast, die moeten die uitkeringen dragen, dus dat moet aangepakt worden."

Een kleine minderheid brengt in de opinie over de noodzaak van bestrijding een nuancering aan. Deze ondervraagden menen dat het beslist noodzakelijk is wanneer er sprake is van zware gevallen, van grote zaken.

"Nou, helemaal niet nodig dat zeg ik niet, want ook weer wanneer het in grote dingen gaat ontaarden dan vind ik het niet meer goed en moet er wel wat aan gedaan worden."

"Neem nou een ministerie bijvoorbeeld, deze geachte (X) die twee dagen staatssecretaris is en daarmee een uitkering krijgt, dan kunnen ze honderd mensen laten lopen die zo'n beetje kruimelwerk doen."

2.3.3 Redenen om wel of geen belastingontduiking/uitkeringsmisbruik te plegen

Er zijn de ondervraagden een fors aantal redenen voorgelegd om wel, of juist geen belastingontduiking en misbruik te plegen. Er is bij de presentatie van de antwoorden geen onderscheid aangebracht tussen belastingontduiking en uitkeringsmisbruik, omdat de opinies van de ondervraagden voor beide vormen van misbruik van overheids gelden ongeveer gelijk verdeeld waren. Bij deze vragen zijn de antwoordcategorieën uit het hoofdonderzoek gehanteerd (spreekt zeer aan/wel aan/niet aan).^x

We onderscheiden vier typen redenen:

- a. de verdeling van inkomens
- b. de hoogte van de belastingtarieven/uitkeringen
- c. strafdreiging
- d. opstelling tegenover de overheid.

a. de verdeling van inkomens

De reden om geen belastingontduiking en uitkeringsmisbruik te plegen omdat dit een eerlijke inkomensverdeling doorkruist, spreekt ongeveer de helft van het aantal ondervraagden zeer aan.

"De een moet dan meer belasting betalen omdat een ander te weinig belasting betaalt over eenzelfde inkomen en dat acht ik onjuist."

"Ik geloof wel dat als iedereen misbruik pleegt dat dat de schatkist zoveel geld kost dat het een probleem wordt. Degenen die het niet echt nodig hebben krijgen dan toch geld."

Iets minder dan de helft geeft aan dat deze reden wel aanspreekt. De argumenten die men daarbij hanteert weerspiegelen die uit de vorige categorie.

^x Een open vraagstelling zou in dit geval, gezien de lengte van de vragen, teveel tijd vergen. Bovendien bestaat er nauwelijks reden te veronderstellen dat deze antwoordcategorieën zullen leiden tot geforceerde antwoorden.

"Als er belasting ontdoken wordt krijg je een tekort aan geld en dat tekort moet weer aangevuld worden en daardoor krijg je een verhoging van allerlei premies die opgebracht moeten worden door mensen die proberen niet oneerlijk te zijn."

"Sociale uitkeringen dat is iets, die worden betaald uit de salarissen van een andere groep. Bij misbruik moeten anderen voor die uitkering opdraaien."

Sommigen spreekt deze reden niet aan. Zij vinden eerlijk "een ambivalent begrip."

"De vraag is: wat is eerlijk? Nee, dat spreekt mij niet aan."

De (niet-eerlijke) verdeling van inkomens als argument hanteren om wel ontduiking en misbruik te plegen spreekt de meeste ondervraagden helemaal niet aan.

"Nou dat vind ik niet, de een verdient nou eenmaal meer omdat hij meer hersenen heeft, dat is nou eenmaal zo."

"De inkomens zijn misschien niet eerlijk verdeeld, maar de belastingen wel."

Deze reden spreekt sommige ondervraagden wel aan.

"Ja, dan kom je misschien tot belastingontduiking."

Het spreekt een enkeling zeer aan.

".... omdat bepaalde groepen maar heel weinig geld hebben."

"Waarom moet een dokter 20.000 gulden krijgen en Jan met de bezem maar 1.300 gulden? De inkomens via uitkeringen ontvangen zijn niet eerlijk verdeeld."

b. de hoogte van de belastingdruk en uitkeringen

Wanneer men de hoogte van de belastingtarieven en uitkeringen redelijk vindt, kan dit een reden zijn om geen ontduiking en misbruik te plegen. Deze reden spreekt iets meer dan de helft van de ondervraagden niet aan.

"Nee, dat spreekt mij absoluut niet aan, want dat is niet waar."

"Dat zou je per geval moeten benaderen, soms wel, soms niet."

Het is een reden die een minderheid wel aanspreekt.

"Voorlopig zijn uitkeringen nog redelijk, tot 1 Januari 1984."

"Als je daaronder verstaat dat ze in gemeen overleg tot stand gekomen zijn, ja."

De hoogte van de belastingtarieven en uitkeringen kan ook als argument dienen om wel de belasting te ontduiken en uitkeringsmisbruik te plegen. Dit type reden wordt door de meesten afgewezen, het spreekt hen niet aan.

"Je verdient immers zoveel, dan moet je dat ook afstaan."

"De uitkering is niet te laag, in feite kan je ermee rondkomen."

Omdat men er "soms wel in kan komen" spreekt deze reden sommigen wel aan, een enkeling spreekt het zeer aan.

"Als je een beetje veel verdient, als je boven een bepaalde grens zit, dan betaal je zoveel dat er in wezen geen lol meer aan is om zoveel te verdienen."

"Ik kan me voorstellen dat mensen die werken in de vrije beroepen, dat die rommelen in de marge."

c. de strafdreiging

Als - aspecten van - strafdreiging zijn genoemd: betrapt worden, een boete krijgen en gevangenisstraf krijgen. Deze argumenten kunnen worden gehanteerd om geen ontduiking en misbruik te plegen. Het spreekt de meeste ondervraagden niet aan.

"Nee, dat spreekt mij helemaal niet aan, want het is een morele kwestie."

"Nee, dat spreekt mij niet aan, omdat ze er nooit achter komen."

"Nee, want het is zo'n sporadische kans."

Een minderheid spreekt strafdreiging als reden om geen ontduiking en misbruik te plegen wel aan.

"Ik ben niet zo'n durfal, het zou voor mij een reden zijn, o jee, straks zo'n inspecteur aan de deur."

De enkele ondervraagden voor wie deze reden zeer aanspreekt geven antwoorden van ongeveer gelijke inhoud.

"Ja, want je kan een boete krijgen, zelf zou ik het avontuur niet durven, dat avontuur dat neem je dan."

Je kunt ook stellen dat het met die strafdreiging wel mee valt, dat de kans om betrapt te worden erg klein is en de straffen erg licht zijn, mede gezien het feit dat zoveel mensen het doen. Het hanteren van dit type reden om wel ontduiking en misbruik te plegen spreekt het overgrote deel der ondervraagden helemaal niet aan.

"Daar ben ik het niet mee eens, dat geloof ik niet."

Sommigen spreekt het echter wel aan.

"Omdat ik weet dat als je belasting zou willen ontduiken, dat er manieren zijn dat het moeilijk te vinden is."

d. de opstelling tegenover de overheid

Belastingontduiking en uitkeringsmisbruik ondermijnen het hele stelsel van sociale zekerheid. Als reden om daarom geen ontduiking en misbruik te plegen, vindt dit bij de meeste ondervraagden weerklank. De helft hiervan spreekt deze reden zeer aan.

"Het geeft ontzettend veel ontevredenheid, dan vind ik het een beetje gevaarlijk worden, zoals in Almere die nare partij die erbij is gekomen, daar moeten we voor oppassen."

De andere helft geeft aan dat deze reden wel aanspreekt.

"Bij misbruik en fraude op grote schaal kom je op een gegeven moment geld tekort, waardoor mensen die die verzekering nodig hebben, dat geld niet kunnen krijgen."

Deze reden spreekt sommigen helemaal niet aan "omdat de fout niet ligt bij de ontduikers, maar bij de wetgever."

Wanneer men het niet eens is met de wijze waarop de overheid het geld beheert, met name wanneer men vindt dat het geld aan verkeerde dingen wordt uitgegeven en verkwist, kan dit als argument dienen om belastingontduiking en misbruik te plegen. Voor de meeste ondervraagden kan dit geen reden zijn.

"Dit is allemaal flauwe kul. Dat kunnen we niet beoordelen. Als we nou allemaal een woordje mee gaan spreken, waar gaan wij heen?"

"Wij hebben die mensen de kamer ingestemd, dan moet je zelf maar een partij oprichten. Maar al die snoepreispjes rond de wereld van die kamerleden, dat vind ik ook niet nodig."

"Daar hebben ze het recht toe, het is hun geld. Mijn hart slaat ook wel eens om."

Sommigen ondervraagden geven aan dat deze reden wel aanspreekt, dat de overheid het geld in een aantal gevallen niet goed beheert.

"Daar zit wel een zekere kern van waarheid in, het geld wordt op verschillende manieren verkeerd gebruikt. Ik vind de derde wereld erg verkwistend."

"..... defensie is natuurlijk belachelijk."

Een enkele ondervraagde spreekt deze reden zeer aan.

"Als ze minder diner's gaven en minder party's en minder borrelhapjes, nou dan bleef er meer belastinggeld over."

"Er wordt op een gegeven moment teveel gestoken in mensen die in de W.W. zitten, er wordt geld uitgegeven voor subsidies aan bedrijven die ten dode zijn opgeschreven."

De plicht om je te houden aan de regels die door het parlement gesteld worden kan als argument dienen om geen ontduiking en misbruik te plegen. Deze reden spreekt de helft van het aantal ondervraagden wel aan.

"We hebben met z'n allen bepaalde regels gesteld, we willen ons maatschappelijk reilen en zeilen, en als je je er niet aan houdt, dan maak je er een potje van."

Een minderheid spreekt het zeer aan.

"Als Nederlands staatsburger heb je je eraan te houden als het allemaal niet naar je zin is dan moet je zó in een politieke partij gaan werken dat ze wetswijzigingen gaan voorstellen of wat dan ook."

Je kunt ook stellen dat de overheid juist teveel regels stelt en dit als argument hanteren om belastingontduiking en uitkeringsmisbruik te plegen. Dit spreekt echter het overgrote deel niet aan.

"Ja, er zijn zoveel regels dat je er praktisch niet meer uitkomt, maar het is geen goede reden."

Het spreekt sommigen wel aan.

"..... bijvoorbeeld, je wilt een schuurtje in de tuin hebben en dan moet je zo'n tekening indienen, wordt afgekeurd, ... dat zijn allemaal regels en daar wordt je dood en doodziek van."

"..... ze zitten in een machtspositie, zij trekken aan de touwtjes."

Burgers moeten zich fatsoenlijk opstellen tegenover de overheid. Dit kan dienen als argument om geen ontduiking en belasting te plegen. Voor iets meer dan de helft van het aantal ondervraagden klinkt dit plausibel, het spreekt hen wel aan.

"Dat móet je als burger, anders kun je toch nooit in een goedlopende maatschappij leven, dan wordt het een enorme rottroep."

Sommigen spreekt deze normatieve reden zeer aan.

".... zo zijn wij opgevoed."

Dit argument kan ook andersom gelden. Wanneer men meent dat de overheid zich ook niet altijd fatsoenlijk opstelt, kan dit een reden zijn om de belasting te ontduiken en uitkeringsmisbruik te plegen. Deze reden spreekt de meesten niet aan.

"Nee, natuurlijk niet, het zijn ook maar mensen."

"De overheid, dat is zo iets ongrijpbaars, als je zegt die ambtenaar dus de hele wereld is slecht, nee dat gaat er bij mij niet in."

"Het beste paard kan struikelen, ook een minister."

Het spreekt sommigen wel aan, een enkeling zeer aan.

"Ik zou bijna zeggen, zeer aan. Als je ziet hoe de overheid en de regering over bepaalde dingen hun mening kenbaar maken, dat je zegt van: als jullie zo zijn dan hoeven wij ook niet alles zo nauw te nemen."

"Een zootje wat daar zit in Den Haag."

2.3.4 Vergelijking met het hoofdonderzoek

De vragen over opinies omtrent belastingontduiking en uitkeringsmisbruik leveren weinig problemen op.

De antwoorden op de algemene vragen over eerlijke opgave aan belastingdienst en uitkerende instantie vallen duidelijk in de categorieën van het hoofdonderzoek: 'alles eerlijk opgeven', 'niet alles eerlijk opgeven' en 'niets eerlijk opgeven'. Het begrip 'eerlijk' zoals dat door de ondervraagden wordt gehanteerd, verwijst naar het geweten, een democratische plicht en de angst om betrapt te worden. De tussencategorie 'niet alles eerlijk opgeven' speelt een duidelijk rol in de opinievorming. De ondervraagden vertonen de neiging om in de opinies over belas-

tingontduiking en uitkeringsmisbruik nuanceringen aan te brengen. De belangrijkste zijn het onderscheid tussen zogenaamde grote en kleine bedragen waar het bij misbruik om gaat en de omstandigheden waarin mensen verkeren. Dit komt eveneens tot uitdrukking in de antwoorden op de vragen over de motieven om belastingontduiking en uitkeringsmisbruik te plegen. Door het sturen in de richtingen van de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek, 'begrijpelijk' en 'toelaatbaar', zijn de ondervraagden in staat gesteld deze nuanceringen aan te brengen.

De antwoorden op de vragen over de noodzaak van bestrijding van belastingontduiking en uitkeringsmisbruik vallen eveneens duidelijk in de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek 'moet beslist wat aan gedaan worden', 'niet zo heel erg nodig' en 'helemaal niet nodig'. De tussen-categorie 'niet zo heel erg nodig' wordt gevormd door diegenen die menen dat bestrijding alleen noodzakelijk is wanneer het om grote bedragen gaat.

De antwoorden op de vraag over het ontgaan van belastingen tegenover belastingontduiking vallen eveneens in de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek, 'minder erg', 'net zo erg' en 'ernstiger'. Zij die menen dat ontgaan van belastingen minder erg is dan belastingontduiking baseren deze mening op het feit dat het niet strafbaar is en bovendien slim. Degenen die het ontgaan van belastingen ernstiger vinden geven aan dat het hierbij vaker om grote bedragen gaat.

Bij de vragen naar redenen om wel of geen belastingontduiking en/of uitkeringsmisbruik te plegen zijn, zoals gesteld, de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek gehanteerd. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een aantal ondervraagden tijdens het interview heeft aangegeven dat zij het idee kregen gecontroleerd te worden op consistentie in het beantwoorden van de vragen. Deze neiging tot het geven van consistente antwoorden kan wellicht van invloed zijn geweest op de resultaten van het hoofdonderzoek.

2.4 CONTACTEN MET BELASTINGDIENST, GEMEENTE EN BEDRIJFSVERENIGING

Over de contacten met belastingdienst, gemeente en bedrijfsvereniging zijn drie vragen gesteld: of men daar de afgelopen (twee) jaren contact

mee heeft gehad, of men de indruk heeft correct te zijn behandeld en of de indruk bestaat dat wat men opgeeft ook gecontroleerd wordt.

2.4.1 De belastingdienst

Iets meer dan de helft van de ondervraagden heeft de afgelopen jaren schriftelijk, mondeling of telefonisch contact gehad met de belastingdienst.

Aan deze personen is gevraagd of zij de indruk hebben correct te zijn behandeld.

Bijna iedereen die contact heeft gehad met de belastingdienst geeft aan correct te zijn behandeld.

"Ja, voor het geven van inlichtingen is men altijd bereid en de personen die ik gesproken heb deden dat op een vriendelijke manier. De juistheid van de inlichtingen is voor de gewone burger niet in alle gevallen te controleren.

"Ik dacht het wel, het valt natuurlijk altijd tegen als je die briefjes krijgt."

Gevraagd naar de indruk van de controle op opgaven door de belastingdienst zeggen de meeste ondervragen dat deze opgaven gecontroleerd zijn.

"Oh ja, helemaal zeg, daar hebben ze drie dagen op zitten spitten."

"Ja, daar heb ik drie afschriften voor moeten sturen, van bank en giro."

Sommigen zeggen dit niet te weten.

"Dat zou kunnen, ik weet het niet zeker. Ze hebben achteraf nooit rekeningen gevraagd."

2.4.2 Gemeente en bedrijfsvereniging

Het overgrote deel van de ondervraagden zegt de afgelopen jaren geen contact met de gemeente of bedrijfsvereniging te hebben gehad in verband met een uitkering. Slechts enkele ondervraagden hebben wel contact gehad.

Van dit kleine groepje geeft bijna iedereen aan correct te zijn behandeld door gemeente of bedrijfsvereniging.

"Ja, ik vond het heel plezierig zelfs."

"Heel correct behandeld, als je zelf eerlijk en netjes bent wordt je ook correct behandeld."

Op de vraag of men meent dat hetgeen aan de gemeente en bedrijfsvereniging is opgegeven ook door hen is gecontroleerd antwoordt de helft bevestigend.

"Ik moest iedere week een briefje invullen en naar gelang dat briefje kreeg je je centen."

"En sterk, gelukkig wel, daardoor kreeg ik 21 gulden in de week meer dan ik zelf had uitgerekend."

De andere helft blijft het antwoord op deze vraag schuldig.

2.4.3 Vergelijking met het hoofdonderzoek

Uit de antwoorden op deze vragen komt niet goed tot uitdrukking wat men nu precies verstaat onder een correcte behandeling en een controle door belastingdienst, gemeente en bedrijfsvereniging. Er worden nogal wat vage en onduidelijke antwoorden gegeven. Bij correcte behandeling wordt veelal verwezen naar het persoonlijk contact met de betreffende ambtenaar.

De controle speelt zich voor een groot deel af buiten de waarneming van de burgers. Een aantal ondervraagden geeft dan ook aan niet te weten of er gecontroleerd is. Deze antwoordmogelijkheid is in het hoofdonderzoek opgenomen.

3 RESULTATEN: OPINIES OVER SPECIFIEKE MAATREGELEN TEGEN MISBRUIK

Maatregelen tegen misbruik van overheids gelden kunnen op verschillende manieren worden genomen. Opinies hierover zijn verkregen door vragen te stellen naar de mate waarin men bepaalde maatregelen acceptabel acht, gezien ook de bezwaren die men daartegen kan hebben.

3.1 VEREENVOUDIGING VAN HET BELASTINGSTELSE EN HET STELSEL VAN SOCIALE UITKERINGEN

Een van de nogal radicale manieren om op te treden tegen misbruik is vereenvoudiging. Door een vereenvoudiging kun je belastingontduiking en misbruik bij uitkeringen moeilijker maken, maar een nadeel is dat er minder rekening kan worden gehouden met ieders persoonlijke omstandigheden. Dat kan voor bijzondere groepen nadelig uitvallen.

3.1.1 Vereenvoudiging van het belastingstelsel

Iets minder dan de helft van het aantal ondervraagden zegt alleen maar voor vereenvoudiging te zijn als er op een of andere manier toch rekening kan worden gehouden met persoonlijke omstandigheden.

"Als het een grote bron van fraude is, zou je kunnen zeggen dat je op die manier er iets aan zou kunnen doen. Wellicht is het dan mogelijk om de mensen die het echt nodig hebben op een andere manier tegemoet te komen."

"Het zou wel eenvoudiger kunnen het hele belastingsysteem, aangiftebiljetten, inkomstenbelasting, noem maar op. Maar als daardoor persoonlijke omstandigheden in het geding komen, dan zeg ik nee dan moet je het niet doen."

Een kleine minderheid is zonder meer voor de maatregel.

"Dat het op het ogenblik ingewikkeld is dat staat als een paal boven water. Er zijn volgens mij maar weinig gevallen waarvoor het nadelig uitvalt."

"Misschien worden er nu ook mensen benadeeld. Ik bedoel er valt natuurlijk altijd een percentage naast de boot en dat zal nu ook zijn met dit systeem, denk ik."

Eenzelfde aantal is zonder meer tegen vereenvoudiging van het belastingsysteem.

"Niet zo positief, ik ben bang dat er dan teveel mensen over één kam geschoren worden."

"Dan ga je meer belasting betalen. Ik denk niet dat dat de weg is, het is onredelijk."

3.1.2 Vereenvoudiging van het stelsel van sociale uitkeringen

Iets minder dan de helft is zonder meer tegen vereenvoudiging.

"De mindere klasse is daar altijd de dupe van, je moet blijven kijken naar de omstandigheden waarin het gezin verkeert."

"Ik zou het zo laten als ze het nodig hebben, maar ik zou het goed laten controleren of het echt nodig is."

Len kleine minderheid is er alleen voor als er op de een of andere manier toch rekening kan worden gehouden met de persoonlijke omstandigheden.

"ik zou toch wel een vereenvoudiging doen. En dan moeten ze voor die speciale gevallen ook maar weer aparte aanvragen doen."

"Kunnen ze met die bepaalde gevallen, uitzonderingen of zo, niet alsnog rekening houden? Dat mensen kunnen reclameren of zo. Want het is natuurlijk altijd mooi als misbruik bestreden kan worden."

Sommigen zijn zonder meer voor de maatregel.

"Daar ben ik voor, het is te ingewikkeld en ook, ze krijgen het veel te gemakkelijk allemaal."

"Voor een bepaalde groepering een basisinkomen. Als je het hele stelsel nu ziet met z'n gigantische bureaucratische omvang, dat is ten dele een gevolg van het ingewikkelde stelsel."

Bij het beantwoorden van deze vragen blijkt dat vereenvoudiging door de meeste ondervraagden in eerste instantie louter wordt opgevat als het voor de gewone burger doorzichtiger maken van belastingformulieren e.d. Men geeft aan dat dit best wat eenvoudiger kan, dat er "voor een gewoon mens niet goed uit te komen is." Toelichting op deze vragen door de interviewster is in de meeste gevallen noodzakelijk geweest.

3.1.3 Vergelijking met het hoofdonderzoek

In vergelijking met de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek, 'zonder meer voor', 'alleen voor als ontduiking/misbruik grote vormen aanneemt', 'zonder meer tegen' en 'anders', leveren de antwoorden op de open vragen afwijkingen op.

Uit de antwoorden spreekt een duidelijke weerstand tegen vereenvoudiging wanneer bepaalde groepen in de samenleving eronder te lijden hebben. Deze afwijking in het antwoordpatroon is waarschijnlijk het gevolg van de toelichting op de vragen door de interviewsters. Deze toelichting is in veel gevallen noodzakelijk geweest omdat, zoals gesteld, veel ondervraagden vereenvoudiging louter blijken op te vatten als "eenvoudig maken" en "begrijpelijk maken" van formulieren. Het aantal voorstanders van vereenvoudiging als maatregel tegen belastingontduiking en uitkeringsmisbruik neems als gevolg van deze toelichting, waarbij een aantal voor- en nadelen van vereenvoudiging in een voorbeeld ter sprake zijn gekomen, duidelijk af. Als voorbeeld is door de interviewsters de aftrek van studiekosten genoemd.

De in het hoofdonderzoek opgenomen categorie 'alleen voor als ontduiking/misbruik grote vormen aanneemt' kan op basis van de antwoorden op de open vragen niet worden gevormd.

3.2 CONTROLE

3.2.1 Opinies over controle als maatregel tegen belastingontduiking en uitkeringsmisbruik

Een viertal controlevormen is voorgelegd, apart op het terrein van belastingen (door de belastingdienst) en het gebied van uitkeringen (door sociale dienst en bedrijfsverenigingen). Omdat de opinies voor beide vormen van misbruik en de controle daarop gelijk verdeeld waren, is in de beschrijving van de resultaten geen nader onderscheid aangebracht.

Op de vraag wat men ervan zou vinden als iemand aan huis komt controleren geven de meeste aan respondenten daar geen enkel bezwaar tegen te hebben.

"Dat hoort erbij vind ik gewoon."

"Die controle mag er best komen, als je ziek bent krijg je ook controle."

"Ik heb er zelf geen bezwaar tegen, ik heb niet te vrezen."

Een minderheid heeft grote bezwaren tegen controle aan huis.

"Aan huis? Laat ze thuis blijven. Een erg grote inbreuk op de privacy van mensen."

"Een beetje hinderlijk wel geloof ik ja, want als je altijd alles correct opgeeft en ik stuur er kopieën van bij, dan kunnen ze dat zo ook bekijken."

"Dat zou ik heel erg vinden, dat je een uitkering moet vragen is al heel erg en dat ze dan nog eens komen kijken of je iets doet wat niet mag, nee dat zou ik heel erg vinden."

Sommigen geven aan wel enige bezwaren te hebben, maar wijzen deze vorm van controleren niet geheel af.

"Voor zaken ligt dat toch anders dan voor particulieren. Ik zou het moeilijk vinden. Of ze moeten sterke vermoedens hebben."

"Twee tandenborstels en zo? Heel erg, denk ik wel. Ik vind dat op een gegeven moment zo'n aanslag op je privacy worden. Ik denk aan de andere kant ook weer dat degenen die die uitkering geven daar wel eens toe gedwongen worden, want er zijn natuurlijk ook mensen die de boel belazerd hebben en heel erg."

Een controle door bij werkgevers of vroegere werkgevers informatie in te winnen wordt door iets meer dan de helft van de ondervraagden niet bezwaarlijk gevonden.

"Ik denk dat het nodig is."

"Dat vind ik helemaal niet erg. Als ze het niet doen is het mismanagement. Dat is 'all in the game'."

"Voor zover ik weet worden alle gegevens al doorgegeven aan de belastingdienst. Als het niet zou gebeuren zou er veel meer ontdekt worden."

Een kleine minderheid heeft wel enige bezwaren doch wijst deze vorm van controle niet geheel af.

"Als ze persoonlijke gegevens op gaan vragen dan vind ik het vervelend, en als ze gaan vragen hoeveel heeft dat mens verdiend en hoeveel belasting is er afgedragen dan vind ik dat prima."

"Ik heb liever dat ze persoonlijk bij mij komen."

"Ik geloof dat ik op zich daar niet zo'n bezwaar tegen zou hebben. Maar nogmaals ik vind het een beetje griezelig om dat in z'n algemeenheid te zeggen."

Eenzelfde aantal zegt daar ernstige bezwaren tegen te hebben.

"Nee, daar heeft je vroegere baas niets mee te maken. Hij kan wel een heel vertekend beeld geven."

"Daar ben ik op tegen, want het is allemaal privé vind ik, dat gaat een ander niks aan."

Iets minder dan de helft van het aantal ondervraagden heeft er geen enkel bezwaar tegen wanneer bij andere overheidsdiensten informatie over hen wordt opgevraagd.

"Ik denk dat dat het recht van de belasting is en dat die het tóch wel doet."

"Als je geld wilt verkrijgen van een sociale dienst om reden dat je zelf niet aan het werk bent of kan komen, dan moet er nagegaan worden waarom je valt onder die uitkering en dan vind ik dat ze de nodige gegevens daarvoor moeten hebben."

Een kleine minderheid heeft daar wel enige bezwaren tegen, het moet echter wel kunnen gebeuren.

"Mits men bevoegd is volgens de wet en de wet op de privacy handhaaft."*

"..... als het maar echt zakelijk blijft en er geen misbruik van gemaakt wordt."

"Dan gaan we een klein beetje de kant uit van het persoonsbewijs. Ik kan me voorstellen dat wanneer de belastingdienst sterke vermoedens heeft ten aanzien van fraude vind ik het een rechtvaardige zaak dat er navraag gedaan wordt. Wanneer het niet het geval is ben ik het er absoluut niet mee eens."

Ongeveer eenzelfde aantal heeft grote bezwaren tegen deze vorm van controleren en vindt dat het niet moet gebeuren.

"Heel vervelend, ik hou er niet van om in de computer opgeslagen te zijn. Daar ben ik tegen."

"Dat je doorgelicht wordt op allerlei manieren dat zou ik ontzettend vinden. Je kunt je toch niet vrij meer bewegen, waar blijf je zelf, je hele persoonlijkheid wordt aangetast op die manier."

Op de vraag wat men ervan zou vinden als bij bank en giro informatie over hen werd opgevraagd, geeft iets minder dan de helft aan dat zij daar geen bezwaren tegen hebben.

"Ik geloof dat ze dat ook doen. Het is het risico dat je loopt, denk ik. Ik denk wel dat het terecht is."

"Ja, dat mag ook wel, want als je alles eerlijk opgeeft heb je niks te verbergen."

"Daar moet die sociale dienst aan kunnen komen, dat vind ik een terechte zaak."

Eenzelfde aantal heeft daar ernstige bezwaren tegen.

"Dat is natuurlijk wel kwalijk hē, in wat voor wereld kom je dan te leven als dat zou gebeuren. Daar hebben ze eigenlijk niks mee te maken, ik geef een eerlijk antwoord op hun vragen en dat moet voldoende zijn."

"Dij die uitkeringstrekker vind ik het nog bedreigender en beklemmender als ze zo in je privéleven komen wroeten om te kijken of jij je geld wel goed uitgeeft, of je niks verzwijgt. Ja, er spreekt een wantrouwen uit."

Sommige ondervraagden hebben er enige bezwaren tegen, maar wijzen deze controle niet geheel af.

"Het zou moeten kunnen in uitzonderlijke gevallen, als uiterste maatregel, wanneer men een ernstig vermoeden heeft."

Hierna zijn zes situaties voorgelegd die betrekking hebben op controle.

Het uitwisselen van gegevens tussen belastingdienst, bedrijfsverenigingen, sociale diensten en subsidiegevers, eventueel met behulp van de computer. Hiertegen heeft iets meer dan de helft van de ondervraagden geen bezwaar.

".... vooral niet omdat het belang van iedereen daarmee gediend is."

"Als jij alles eerlijk opgeeft aan de ene instantie en aan de andere instantie, dan mogen ze dat toch best van elkaar weten."

Een kleine minderheid noemt wel bezwaren, maar wijst deze vorm van controle niet geheel af.

"Ja, direct doen, mits het belastinggegevens zijn en geen persoonlijke gegevens."

"Zolang ze alleen maar gebruikt worden voor het doel om belangrijke fiscale ontsporingen aan het licht te brengen heb ik er geen bezwaar tegen."

Sommigen zijn zonder meer tegen en vinden dat het niet moet gebeuren.

"Gevaarlijk, iets wat in de computer zit kan op een gegeven moment door een idioot opgevraagd worden en dat is heel gevaarlijk."

Invoering van een fiscaal nummer, dat steeds bij belastingaangelegenheden moet worden gebruikt, maar ook bijvoorbeeld moet worden opgegeven bij aanvraag van huursubsidie of studiefinanciering.

De meeste ondervraagden hebben daar geen bezwaar tegen.

"Als het natuurlijk veel prettiger werkt en minder arbeidsintensief is, wat natuurlijk ook niet meer zo'n leuk voordeel is, okay, als het beter past in het geheel, okay."

"Ik begrijp dat het voor vele mensen moeilijk zal zijn, maar het is wel het meest eerlijke."

Sommigen noemen wel bezwaren, doch sluiten de mogelijkheid van een fiscaal nummer niet uit.

"Prima maar mits, belastingen ben ik sterk voor, maar helaas dat men ook op dezelfde belastingnummers computers met elkaar kan inschakelen en gegevens kan krijgen waar je van achterover slaat."

"Ik voel me helemaal zo'n nummer. Alleen als het echt efficiënter gaat dan wil ik wel zo'n nummer."

Sommigen hebben hier grote bezwaren tegen en vinden dat het niet moet gebeuren.

"..... maar in het kamp had ik al een nummer en dat was al zo verschrikkelijk. Nee, daar zou ik ernstig over na moeten denken."

"Als de ambtenaar het kantoor uit is en de werkster komt het kantoor binnen en drukt op de toets van de terminal, dan staat de hele levensloop van Karel staat op het scherm, dan weet ze alles."

Invoering van een sociaal-fiscaal nummer voor zowel belastingaangelegenheden als voor alles wat met uitkeringen te maken heeft.

Iets meer dan de helft van de ondervraagden heeft hier geen enkel bezwaar tegen.

"Als het werkelijk voor de boekhouding en administratie gemakkelijker is voor die mensen achter de bureau's, dan vind ik het helemaal niet gek."

"Ik denk dat dat op den duur toch wel zal komen, daar is op een gegeven moment geen ontkomen meer aan, het is een logisch gevolg van ontwikkelingen."

Een minderheid heeft ernstige bezwaren tegen een sociaal-fiscaal nummer.

"Nee, slecht, nee dat zie ik niet zitten. Je hebt een naam en je woont ergens, ze kunnen altijd achter je identiteit komen, ze kunnen je altijd vinden."

"Eerlijk, als je zo nagaat dan worden we allemaal een nummer, er blijft zo weinig menselijks over."

Sommige ondervraagden noemen wel bezwaren, maar sluiten de invoering van een sociaal-fiscaal nummer niet uit.

"Dan kom je in de persoonlijk sfeer van iemand .... als het alleen gaat om belastingen en het financiële aspect van de uitkeringen, dan ben ik er voor."

Invoering van een sociale zekerheidskaart die aan de werkgever of uitkerende instantie moet worden afgegeven.

Een forse minderheid heeft hiertegen geen bezwaar.

"... een veel eenvoudiger middel en veel eenvoudiger te realiseren. Dat vind ik gewoon jammer dat ze het niet gedaan hebben."

"Ik vind degenen die een sociale uitkering en ook nog een arbeidsplaats innemen, dat vind ik niet juist."

Een minderheid heeft geen bezwaar tegen de invoering van een sociale zekerheidskaart, maar meent dat de maatregel niet werkt.

"... misschien ben ik wat achterdochtig, maar mijn tuinman die hier komt die vraag ik toch niet naar zijn sociale kaart, dat is een lachertje hè."

"Ik zie niet in waardoor de zwarte bijverdienste moeilijker wordt, want als er een Mientje Jansen hele dagen bij mij in de huishouding werkt, dan is het maar de vraag of het opgeschreven wordt."

Sommigen hebben grote bezwaren en menen dat het niet moet worden ingevoerd.

"Ik ben het ermee eens als de privacy gewaarborgd wordt, maar niemand kan die waarborg geven, dus dan zeg ik nee."

"Nou nee, ik houd helemaal niet van die systeempjes van kaartjes en identiteitsbewijsjes."

Het houden van gecombineerde controles, zoals verkeerscontroles door de politie, waarbij tegelijkertijd andere diensten controle verrichten terzake van motorrijtuigenbelasting, zwart werken naast een uitkering, enzovoort. Hiertegen heeft een forse minderheid geen bezwaar.

"Het is allemaal gerechtvaardigd. Het avontuur is voor iedereen hetzelfde, maar het moet wel bestraft kunnen worden."

"Het grijpt een beetje in je privé in, het doet een beetje aan politiestaat-achtige omstandigheden denken, maar het is toch wel eens goed dat ze dat eens doen."

Eenzelfde aantal heeft ernstige bezwaren.

"Je hebt een afdeling van fraudebestrijding, je hebt een afdeling van degenen die proberen zwartwerkers te pakken, maar ze moeten niet door elkaar gaan staan."

".... omdat het geeft me zo'n razzia-idee en dat deden ze in Nazi-Duitsland en dat hoeven we hier niet te hebben."

Sommigen noemen wel bezwaren tegen deze gecombineerde controles, doch wijzen de maatregel niet geheel af.

"Niet gaan overdrijven, niet dat je iedere week een half uur in de file moet staan omdat die man jou moet doorlichten, want dat zou ik op een gegeven moment vervelend gaan vinden, maar ik vind als ze je tóch aanhouden dan mogen ze dat ook wel vragen."

"Ik denk dat als ze dat gaan doorvoeren, zo voor normale mensen zou ik zeggen dat is onzin, maar om de zwartwerkers en de koppelpazen te pakken, dan zouden ze best bij de ingang van de haven mogen gaan staan of bij de grens."

Speciale acties gericht op een bedrijfstak of -groep, bijvoorbeeld de actie 'Schuimkraag' bij de horeca en de actie 'Goudtand' bij tandartsen. Hiertegen hebben de meeste ondervraagden helemaal geen bezwaar.

"Ik denk dat van kleine zelfstandige tot grote zelfstandige, dat ze zullen proberen de belasting te ontduiken waar ze kunnen en dus vind ik die controles heel goed."

"Tandartsen, ze hebben in een gouden eeuw geleefd, ze hebben vermogens verdiend, ja controleer dat maar."

Enkele respondenten noemen bezwaren, maar wijzen zo'n beroepsgerichte controle niet af.

"Daar ben ik het wel een beetje mee eens, beroepsmatig dan. Als iedereen dan maar een beurt krijgt, morgen metselaars, overmorgen timmermannen."

Enkele ondervraagden menen dat de maatregel niet werkt omdat "het geen oplossing voor het probleem is en alleen maar veel geld kost." Sommigen geven aan ernstige bezwaren te hebben tegen dit soort controle.

"... de horeca is een ontzettend kwetsbare onderneming, die kunnen alles tegen hebben, dat begint al met het weer. Een tandarts is toch nooit te controleren en een horecaman wel."

3.2.2 Vergelijking met het hoofdonderzoek

De antwoordcategoricën van het hoofdonderzoek, 'geen bezwaar', 'wel bezwaren, moet toch gebeuren' en 'grote bezwaren, moet niet gebeuren', komen uit de antwoorden op de open vragen duidelijk naar voren. Daarnaast kan uit de antwoorden nog een vierde categorie worden gevormd. Een aantal ondervraagden geeft aan dat zij menen dat bepaalde maatregelen geen effect zullen sorteren, met name de invoering van de sociale zekerheidskaart en de controle per bedrijfstak of beroepsgroep. De bezwaren die door de ondervraagden in het deelonderzoek worden genoemd zijn voornamelijk gericht op 'inbreuk op de privacy' en op 'het wantrouwen dat uit de controles spreekt'. Daarnaast speelt ook de 'geautomatiseerde controle, die zich bovendien aan het gezichtsveld van de burgers onttrekt' een rol. Als extra dimensie wordt bij een aantal maatregelen het bezwaar genoemd dat deze vormen van controle een 'razzia-karakter' dragen. De bezwaren zijn nauw met elkaar verweven en worden sterk gevoelsmatig omschreven.

Het begrip 'privacy', zoals dat door de ondervraagden wordt genoemd, blijft tamelijk vaag. Zowel het betreden van de eigen woning door ambtenaren, als ook het registreren van persoonlijke (zgn. niet-financiële) gegevens, het opvragen van bank- en girogegevens, het invoeren van een (sociaal-) fiscaal nummer, een sociale zekerheidskaart, het houden van gecombineerde controles langs de weg en het gebruik van computers wordt 'inbreuk op de privacy' genoemd.

3.3 HET GEWICHT VAN MOGELIJKE NEGATIEVE ECONOMISCHE EN SOCIALE GEVOLGEN VAN BESTRIJDING

3.3.1 Opinions over mogelijke negatieve gevolgen

Misbruikbestrijding kan strijdig zijn met economische belangen (zoals werkgelegenheid) of sociale belangen (zoals de bescherming van de positie van minima).

Over de afweging ten aanzien van de mogelijke schade op economisch terrein zijn drie situaties voorgelegd.

Maatregelen tegen belastingontduiking kunnen ertoe leiden dat een deel van het zwarte geld naar het buitenland verdwijnt, hetgeen ongunstig is voor de economie.

Het overgrote deel der ondervraagden meent dat toch moet worden opgetreden tegen belastingontduiking.

"Nee, je moet ertegen optreden, je kan je niet laten chanteren op zo'n manier."

"Ik vind van wel, want het zijn vaak mensen waar het om veel geld gaat die belasting ontduiken. Om alles toch zo rechtvaardig mogelijk te doen vind ik wel dat je ertegen moet blijven optreden."

Sommigen menen dat er niet moet worden opgetreden.

"Het kost ook heel erg veel geld om zo'n apparaat op te zetten en als dan het zwarte geld naar het buitenland verdwijnt dan werkt het alleen averechts."

Dergelijke maatregelen kunnen ook tot gevolg hebben dat veel bedrijven die drijven op het zwarte geld het moeilijk krijgen waardoor mensen werkloos worden. Ook hier vindt het overgrote deel dat toch moet worden opgetreden tegen misbruik.

"Ja, je moet proberen om het binnen het witte circuit te houden natuurlijk, anders gaat je hele economie naar de knoppen, dan wordt het een chaos met een getolereerd zwart circuit en dat kan niet."

"... dan kan ieder bedrijf wel zeggen, ik moet op het zwarte geld drijven."

Een enkele ondervraagde meent dat niet moet worden opgetreden want "de werkloosheid is al groot genoeg."

Als banken worden aangepakt omdat ze betrokken zijn bij het zwarte geldcircuit kan de geloofwaardigheid van het nederlandse bankwezen worden aangetast.

Opnieuw vinden bijna alle respondenten dat toch moet worden opgetreden tegen misbruik.

"Dat is toch al aangetast, dus ook daar moet je controleren, maatregelen natuurlijk."

"... een bank hoort een solide bedrijf te zijn."

Sommigen menen dat niet moet worden opgetreden.

"De belastingdienst rommelt teveel en zorgt er straks op deze manier voor dat het geld toch het land uit gaat, want men wordt bang, ook de spaarder."

Over de afweging ten aanzien van de mogelijke schade van bestrijding van misbruik op sociaal terrein is één situatie voorgelegd. Maatregelen tegen uitkeringsmisbruik kunnen ertoe leiden dat geld wordt teruggevoerd en boetes worden opgelegd aan mensen die tot de 'minima' kunnen worden gerekend.

Een forse minderheid meent dat er wel maatregelen moeten worden getroffen, maar dat er een soepele toepassing van die maatregelen moet plaatsvinden.

"Ik vind wel dat ze daar een beetje lijn in moeten leggen, dat de minsten soepeler worden behandeld dan degenen die werkelijk grote bedragen ontfutselen aan de gemeenschap."

"Ik denk dat in geval van uitkeringen en minima mensen dat uit wanhoop doen en niet om de zaak echt te flessen. Van een kale kip kun je absoluut geen veren plukken."

Een minderheid meent dat toch fors moet worden opgetreden.

"... want ten eerste krijg je geld van de overheid en dan nog eens een keer misbruik maken, nou ik vind wel dat die goed aangepakt moeten worden."

"Ik vind dat ieder misbruik gelijk gestraft moet worden, hoe laag je ook zit."

Sommigen menen dat om deze reden afgezien moet worden van maatregelen.

"Dat geld wat die minima verdienen, ook zelfs erbij verdienen. Ach, als ze nou een jacht hadden, nee niet optreden bij kruimelgedoe."

3.3.2 Vergelijking met het hoofdonderzoek

De antwoorden op de open vragen over het gewicht van mogelijke negatieve economische gevolgen van bestrijding zijn gemakkelijk onder te brengen in de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek, 'niet optreden, als er ook negatieve gevolgen zijn' en 'altijd optreden, ook als er ernstige negatieve gevolgen zijn'. De tussencategorie 'alleen niet optreden als negatieve gevolgen ernstig zijn' kan niet worden gevormd uit de antwoorden van het deelonderzoek. De ondervraagden blijven, wanneer deze nuancering niet in de vraagstelling wordt aangebracht, in hun antwoorden gericht op de twee bovengenoemde uiterste categorieën*).

De opinies over de mogelijke sociale gevolgen van bestrijding passen duidelijk in het patroon van de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek, 'afzien van maatregelen', 'wel maatregelen, soepele toepassing' en 'fors optreden'. De tussencategorie 'wel maatregelen, soepele toepassing' komt nu wel spontaan naar voren. Deze neiging tot nuancering vinden we, zoals gesteld, in veel opinies over belastingontduiking en uitkeringsmisbruik.

3.4 SANCTIETOEPASSING

3.4.1 Opinies over sanctietoepassing

Belastingontduiking en uitkeringsmisbruik kunnen ook worden tegengegaan door bestraffing van degenen die daarop worden betrapt. Gepoogd is een indruk te krijgen van wat men als geëigende sanctie voor ogen heeft. Daartoe zijn acht situaties voorgelegd die steeds op één aspect van elkaar verschillen: of het belastingontduiking dan wel uitkeringsmisbruik

*) De reden voor het ontbreken van deze nuancering kan worden gezocht in de richting van onvoldoende inzicht in de eventuele economische consequenties van misbruik bestrijding voor de economie. Uit de antwoorden blijkt bijvoorbeeld dat een aantal ondervraagden zich niet kan voorstellen dat er bedrijven zijn die op zwart geld drijven. Met personen die zwart geld naar het buitenland brengen wordt de gemiddelde burger evenmin geconfronteerd. Zo wordt aan de interviewsters nogal eens gevraagd of dit nu wel echt het geval is.

betrof, of het om een klein bedrag (f 1.000,-) of een groot bedrag (f. 100.000,-) ging, of het iemand betrof die voor het eerst was betrapt of een persoon die al vaker was betrapt. Steeds is dan gevraagd wat zou moeten gebeuren (geheel niets / alleen alsnog (terug)betalen / ook nog een boete / ook nog een gevangenisstraf). In de opinies is door de ondervraagden nauwelijks onderscheid gemaakt tussen belastingontduiking en uitkeringsmisbruik, zodat beide vormen van misbruik tegelijk zullen worden beschreven.

Voor iemand die voor f. 1000,- belasting heeft ontdoken of f. 1000,- teveel aan uitkering heeft ontvangen, waarbij het de eerste keer is dat hij op misbruik is betrapt menen de meeste ondervraagden dat deze persoon alleen het bedrag moet terugbetalen.

"Alsnog betalen, dat kán gebeuren, iets waar je niet aan denkt."

"Als hij het kan betalen dan moet hij het terugbetalen, anders een waarschuwing, niet radicaal aanpakken."

Een kleine minderheid vindt terugbetalen plus een boete de meest geëigende sanctie.

"Ja, om het zwartwerken tegen te gaan."

"Geld terughalen, gewoon zeggen je betaalt die f. 1000,- en een boete maar niet te zwaar."

Sommigen menen dat er niets behoeft te worden gedaan.

"... geef maar een goede waarschuwing."

"Niets doen, wat is nou f 1000,-?"

Wanneer deze persoon die f. 1000,- ontdoken heeft of teveel uitbetaald kreeg al vaker op misbruik was betrapt, vinden de meeste ondervraagden dat hij het geld moet terugbetalen plus een boete. Sommigen geven daarbij ook aan hoe hoog die boete zou moeten zijn.

"Eerst die f. 1000,- terug en een stevige boete en daarna komt de fase dat hij de bak indraait."

"Laat hem terugbetalen plus een oplopende boete, de eerste keer 25% boete, de tweede keer 50% boete en dan verdubbelen en na het 5e jaar gevangenisstraf."

Sommigen menen dat alleen het bedrag terugvorderen voldoende is.

"Stel je voor als het een kleine man is, die heeft die f. 1000,- heel hard nodig."

"Ik kan hem eigenlijk geen ongelijk geven en ik vind ook daar moeten ze zich eigenlijk niet teveel mee bemoeien."

Bij deze vraag gaven sommige ondervraagden aan dat in geval van uitkeringsmisbruik de uitkering moest worden ingehouden in plaats van een boete.

"Die uitkering stopzetten, want dat kan de gemeenschap niet opbrengen allemaal, tot het geld is terugbetaald, met porties."

"Dan ligt hij eruit, geen uitkering meer, dan is hij zo onbetrouwbaar."

Een enkeling noemde gevangenisstraf als sanctie.

"Gevangenisstraf, het zijn dan geen figuren die voor verbetering vatbaar zijn, misschien dat het eens een keertje afschrikt."

Wanneer iemand f. 100.000,- belasting ontdoken heeft of hetzelfde bedrag onterecht aan uitkering heeft ontvangen, waarbij het de eerste keer is dat deze persoon op misbruik is betrapt, meent een forse minderheid dat dit bedrag moet worden terugbetaald plus een boete.

"Alles terugbetalen plus een boete, het geld terugkrijgen is belangrijker dan gevangenisstraf."

"Dan moet je wel een ontzettende omzet hebben, ik vind f 100.000,- wel erg veel."

Een minderheid vindt dat alleen het bedrag terugbetaald moet worden.

"Of het een cent is of f. 100.000,-, dat maakt geen verschil, het moet terugbetaald worden."

"Dat is diefstal, dat noem ik een misdrijf, in eerste instantie zou ik het volledig inbaar maken."

Ook hier menen een aantal ondervraagden dat in geval van uitkeringsmisbruik de uitkering moet worden ingehouden.

"Dan wordt het helemaal te gek natuurlijk, dan moeten ze hem die uitkering maar inhouden."

Enkelens noemen gevangenisstraf als sanctie.

"Dan zou je wel in gevangenisstraffen terecht kunnen komen, hij komt niet meer uit de schulden."

Of verplichte tewerkstelling, in geval van uitkeringsmisbruik.

"Hem verplicht werk laten doen, laat hem dan maar ergens schoonmaken, of in een ziekenhuis broeder worden."

Wanneer deze personen die f. 100.000,- ontdoken heeft of teveel uitbetaald kreeg al vaker op misbruik was betrapt, meent een forse minderheid dat hij gevangenisstraf moet hebben.

"Op water en brood, net zoals die (X), die met een mooi pak aanzit en sigaren heeft."

"Dan moet hij geloof ik ergens vastgezet worden, want dan kán het niet anders."

Een minderheid vindt terugbetalen plus een boete de meest geëigende sanctie in dit geval.

"Het gaat uiteindelijk om een geldelijk gebeuren, dus dan zal hij ook geraakt zijn met een geldelijke straf."

"Gevangenisstraf gaat wel heel ver vind ik, dat kost nog meer."

Sommigen menen dat alleen het bedrag terug dient te worden betaald.

"Nou, dan is het stom van de belastingdienst, laat hem f. 100.000,- betalen, daarna controleren."

"De vrouw met de kinderen zijn de dupe bij gevangenisstraf en daar moet je rekening mee blijven houden."

Een enkele respondent blijft hier het antwoord schuldig.

"De rechter moet het maar van geval tot geval bekijken, ik ben geen rechter."

3.4.2 Vergelijking met het hoofdonderzoek

Een vergelijking van de antwoorden met de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek laat zien dat deze categorieën duidelijk naar voren komen. De ondervraagden maken spontaan een onderscheid in de hoogte van de boete die men zou moeten betalen: een niet te zware boete, een stevige boete en een oplopende boete, die soms ook nader gespecificeerd wordt. Het is daarom een goede zaak dat in het hoofdonderzoek de

categorieën 'niets doen', 'alsnog terugbetalen', 'ook nog een boete 100%', 'ook nog een boete van 100%', 'ook nog een boete 100%' en 'ook nog gevangenisstraf' zijn gehanteerd.

Daarnaast geven de ondervraagden aan dat in geval van uitkeringsmisbruik de uitkering dient te worden ingehouden of verplicht tewerkstelling zou moeten volgen.

Naarmate het ontdoken bedrag groter wordt en bovendien een herhaling van de overtreding heeft plaatsgevonden, krijgen de ondervraagden meer moeite met het vaststellen van de sanctie. Een bedrag van f. 100.000,- onterecht aan uitkering ontvangen klinkt velen ongeloofwaardig in de oren. Sommige ondervraagden geven aan dat zij geen sanctie kunnen noemen en dat de rechter in deze gevallen maar moet oordelen.

3.5 MAATREGELEN EN DE 'FAIR-PLAY' GEDACHTE

3.5.1 Opinions over maatregelen in het licht van 'fair-play'

De overheid kan gebruik maken van maatregelen die zich slecht zouden kunnen verdragen met het idee van 'eerlijk spel'.

Er zijn vragen gesteld over het gebruik maken van anonieme tips over misbruik, over het gebruik maken van toevallig verkregen kennis over misbruik en over een generaal pardon.

Op de vraag of de overheid gebruik moet maken van anonieme telefoontjes en brieven over belastingontduiking of uitkeringsmisbruik antwoordt een forse minderheid dat deze anonieme tips genegeerd moeten worden.

"Dat vind ik zo laag, nee ik geloof niet dat een belastingdienst daar op in moet gaan."

"... omdat ik het een smerige zaak vind, het is meestal altijd uit pure persoonlijke wraak, vaak niet eens terecht denk ik."

Een minderheid meent dat er altijd een onderzoek moet worden ingesteld.

"Die moeten wel degelijk nagetrokken worden, want door een heel klein tipje kan een hele grote zaak aan 't rollen gebracht worden."

"Het is niet een fraaie manier om frauderen te achterhalen, maar het kan wel eens nodig zijn."

hetzelfde aantal meent dat alleen een onderzoek moet worden ingesteld wanneer de zaak ernstig lijkt.

"Als het om grote bedragen gaat dan vind ik dat ernaar gekeken moet worden. Als het om kleine zaakjes gaat, om mensen die af en toe wat bijklussen, dan vind ik niet dat ze dat moeten onderzoeken."

"Als iemand met een laag inkomen een klusje doet dan zeg ik leg het maar naast je neer, maar bij bouwbedrijven .... dan moeten ze er wel achteraan."

Een overheidsdienst kan bij toeval op fraude stuiten. Bijvoorbeeld wanneer er is ingebroken bij een bank en de politie merkt dat er zwart geld in de bankkluisen ligt. Op de vraag of deze toevallig verkregen kennis van fraude wel of niet gebruikt moet worden antwoordt het overgrote deel van de ondervraagden dat deze kennis zonder meer gebruikt moet worden.

"Dat voorbeeld heb je gehad van de Slavenburgse Bank. Dat zijn dingen die moeten boven water komen."

"Ja, het gaat meestal om mensen met veel geld, dat vind ik niet onterecht."

Sommigen vinden dat deze toevallig verkregen kennis van fraude niet gebruikt moet worden.

"Ik vind een kluis een privé-eigendom en daar heeft de overheid af te blijven of er nou zwart geld in ligt of niet."

Tot slot is de opinie van de ondervraagden gevraagd over het generaal pardon. Personen die belastingfraude pleegden kunnen zich bij de belastingdienst melden en worden niet gestraft maar hoeven alleen het ontrokken bedrag aan belastingen terug te betalen.

De meeste ondervraagden vinden dit een zinnig idee.

"Zo iemand moet je nog een kans geven zich te rehabiliteren. Hij is fout geweest en goed, geeft hem dan een generaal pardon."

"Jawel, dan heb je de kans dat je het geld terugkrijgt."

"Als het effect zou hebben dan zou het een goed systeem zijn, denk ik, want daarmee is de eerlijkheid weer terug in het spel."

Een minderheid vindt de idee van een generaal pardon niet zinnig.

"Je moet geen pardon hebben voor zolets. Het gaat over andermans rug heen, en dat vind ik juist het ergste van belastingontduiking, dat een ander er voor op moet draaien, en dan moet je toch geen pardon voor zulke mensen hebben."

"Ik geloof niet dat mensen die werkelijk bewust de belasting hebben ontdoken dat die nou ineens komen zeggen van: ik heb dat gedaan. Daar geloof ik niet in."

".... de mensen die het ontduiken hebben een rijk leven achter de rug. En degene die eerlijk is geweest die heeft maar door moeten sappen al die jaren. Dat is niet eerlijk."

3.5.2 Vergelijking met het hoofdonderzoek

De antwoorden op de vraag over het wel of niet gebruiken van anonieme tips zijn gemakkelijk te vangen in de antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek 'altijd onderzoek instellen', 'alleen onderzoek instellen als de zaak ernstig lijkt' en 'tips zonder meer negeren'. Zij die menen dat anonieme tips zonder meer genegeerd moeten worden geven nogal eens aan dat anonieme tipgevers handelen uit persoonlijke wraak en/of jaloezie. Uit de antwoorden op de vraag over de toevallig verkregen kennis van fraude kunnen alleen de twee uiterste categorieën van het hoofdonderzoek, 'niet gebruiken' en 'zonder meer gebruiken', worden gevormd. De tussencategorie 'alleen gebruiken als de zaak ernstig lijkt' maak geen deel uit van het antwoordpatroon van de ondervraagden van het deelonderzoek. Wellicht meent men dat zwart geld in bankkluisen altijd een ernstige zaak is. Velen associëren deze vraag met de 'affaire-Slavenburg'.

De opinies over het generaal pardon volgen het voorafgegeven antwoordpatroon van het hoofdonderzoek, 'een zinnig idee' en 'geen zinnig idee'. Zij die menen dat het generaal pardon geen zinnige gedachte is noemen onrechtvaardige behandeling als reden. In deze opinies speelt eveneens het idee een rol dat de maatregel geen effect zal sorteren.

4 CONCLUSIE

Samenvattend kan worden gesteld dat de vooraf vastgestelde antwoordcategorieën van het hoofdonderzoek redelijk tot goed in de antwoordpatronen van de open vragen terug te vinden zijn. De antwoorden op de open vragen betreffende het totaalbedrag aan belastingen/premies en uitkeringen, alsmede die over de economische gevolgen van misbruikbestrijding wijzen uit dat de ondervraagden moeite hebben met een abstracte vraagstelling. Naarmate de vraagstelling de dagelijkse belevingswereld van de respondent nadert, volgen de antwoordpatronen van de open vragen de vooraf gegeven antwoordcategorieën beter.

De antwoorden op enkele vragen zoals over vereenvoudiging van het belastingstelsel en het stelsel van sociale zekerheid, wijken af van de vooraf gegeven antwoordmogelijkheden.

Voorts vallen sommige ondervraagden in het deelonderzoek in enkele niet voorziene antwoordcategorieën, zoals het 'geen effect sorteren van bepaalde maatregelen' en 'het inhouden van de uitkering en verplichte tewerkstelling' als sanctie bij uitkeringsmisbruik. Het treft hier echter marginale afwijkingen.

Het weglaten van de vragen over het zelf belastingontduiking en uitkeringsmisbruik plegen is een goede beslissing geweest. De reacties van de ondervraagden in het deelonderzoek bevestigen de indruk dat de antwoorden op deze vragen als niet of nauwelijks valide kunnen worden beschouwd.

In globale zin kan worden geconcludeerd dat het werken met gesloten antwoordcategorieën in het hoofdonderzoek geen duidelijke afbreuk heeft gedaan aan de validiteit van het onderzoek. Dit is een waardevol inzicht uit dit deelonderzoek; daarnaast is uit dit deelonderzoek een veelheid aan uitspraken voortgevloeid die aan de meer cijfermatige resultaten van het hoofdonderzoek een grotere herkenbaarheid geven.

vragenlijst 010-1.01

ONDERZOEK MENTINGEN VAN DE BEVOLKING

BELASTINGFRAUDE

EN

MISBRUIK SOCIALE UITKERINGEN

oktober - december 1983

Zoals u uit de aankondigingsbrief begrepen zult hebben, is het de bedoeling om te praten over belastingontduiking en misbruik van sociale voorzieningen. Het is beslist geen financieel of belastingonderzoek, maar alleen een opinie-onderzoek.
Ik wilde graag beginnen met wat algemene vragen.

1. (Enq. noteer sexe respondent)

2. Hoe oud bent u?

3. (met toonblad 1)

Tot welk van de groepen die op dit blad staan behoort u?
Noemt u mij maar de letter die vóór het antwoord staat.

(Enq. Indien ondervraagde tot meer dan één categorie behoort, vraag dan naar de belangrijkste).

4. (met toonblad 2)

Zoudt u aan de hand van deze lijst kunnen zeggen wat uw hoogst genoten, al dan niet voltooide schoolopleiding is? Noemt u het cijfer maar dat er vóór staat.

Nu dan het eigenlijke onderwerp van deze enquête: belastingontduiking of belastingfraude, misbruik van sociale verzekeringen bij bv. de werkloosheidsuitkering, de arbeidsongeschiktheidsuitkering en de bijstand. Doordat mensen gegevens achterhouden of onjuiste gegevens opgeven, betaalt men minder belasting of krijgt men een hogere uitkering dan waarop men recht heeft.

5. Ik zou willen beginnen met enkele vragen over belastingen en premies.

Er zijn veel soorten belasting, zoals loon- en inkomstenbelasting, BTW, accijnzen op benzine en drank, onroerend goedbelasting. Daarnaast zijn er de premies voor de AOW, de WW, enz. Het totaalbedrag aan belastingen en premies is het bedrag dat alle Nederlanders gezamenlijk betalen.

Dat totaalbedrag dat alle Nederlanders gezamenlijk aan belastingen en premies betalen, wat vindt u daarvan?

(Enq. Het gaat om te hoog, redelijk, te laag)

6. Over uw eigen inkomen moet loon- en inkomstenbelasting betaald worden. Wat vindt u van de hoogte daarvan?

7. Belastingontduiking houdt in dat men te weinig belasting betaalt doordat men iets niet opgeeft of iets verkeerd opgeeft. Zo komt het voor dat mensen geld verdienen maar dat ten onrechte niet opgeven aan de belastingdienst. Denkt u dat dat vaak gebeurt?

(Enq. doorvragen)

8. Weet u van gevallen in uw omgeving in de laatste paar jaar waarin men verdiensten niet opgaf? Het gaat niet om namen, maar alleen of u gevallen weet.

(Eng. Hoeveel gevallen?)

Zo ja, wat voor soort gevallen?

9. Ik noem u enige vormen van belastingontduiking. Zoudt u willen zeggen of u dat wel eens hebt meegemaakt in uw omgeving?

- het geven van bijles waarvan de verdiensten niet aan de belastingen worden opgegeven
- werksters die zwart werken
- onderhuur die wordt verzwegen
- kapsters die aan huis zwart knippen
- autoreparaties die zonder rekening worden betaald
- zwart klusjes aan huis verrichten
- werkgevers die werknemers zwart uithetalen
- mensen die zwart thuisarbeid verrichten
- rente die men ontvangt niet opgeven

10. Hebt u zelf wel eens verdiensten niet opgegeven voor de belasting?

(Eng. doorvragen).

11. Het komt ook voor dat mensen kosten voor de belasting aftrekken die ze eigenlijk niet gemaakt hebben, of die ze niet zouden mogen aftrekken.

Denkt u dat dat vaak gebeurt?

12. Weet u van gevallen in uw omgeving in de laatste paar jaar waarin men kosten ten onrechte aftrok?

(Eng. Hoeveel gevallen)

Zo ja, wat voor soort gevallen?

13. Ik noem u weer enkele voorbeelden. Hebt u dat wel eens meegemaakt in uw omgeving?

- kosten die men van de zaak vergoed krijgt toch aftrekken
- ziektekosten die men van de verzekering vergoed krijgt toch aftrekken
- kosten die men privé maakt, op de zaak boeken

14. Hebt u zelf wel eens kosten ten onrechte afgetrokken?

15. Nu zou ik het over sociale uitkeringen willen hebben. Daarbij gaat het om werkloosheidsuitkeringen, arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, de AOW, de bijstand, ziekte-uitkeringen, enz.

Het totaalbedrag aan uitkeringen is alles wat we in Nederland daaraan uitgeven.

Wat vindt u van de omvang van die uitkeringen?

(Eng. Het gaat hier om te hoog, redelijk, te laag).

16. Het komt voor dat mensen, door gegevens achter te houden of door verkeerde gegevens te geven, meer aan uitkering krijgen dan waar ze recht op hebben. Dan is er sprake van misbruik.
Denkt u dat dat vaak voorkomt?

(Enq. doorvragen)

17. Weet u van gevallen in uw omgeving in de laatste paar jaar waarin men meer aan uitkering kreeg dan waar men recht op had?

(Enq. Hoeveel gevallen)

Zo ja, wat voor soort gevallen?

18. Ik noem u enkele vormen van misbruik. Kunt u zeggen of u dat wel eens hebt meegemaakt in uw omgeving?

- verdiensten naast een uitkering ten onrechte niet opgeven aan de uitkerende instantie
- zogenaamd uit elkaar gaan van een echtpaar om meer bijstand te krijgen
- een ziekte of kwaal voorwenden om een uitkering te krijgen, of een hogere uitkering

19. Hebt u zelf wel eens meer aan uitkering gekregen dan waar u recht op had?

(Enq. doorvragen)

20. Over belastingontduiking en misbruik bij sociale uitkeringen zijn heel verschillende opvattingen mogelijk. Daarover gaan de volgende vragen. Eerst maar weer de belastingen.
Meent u dat men alles eerlijk aan de belastingdienst moet opgeven, of niet?

(Enq. doorvragen)

21. Wat denkt u er van als iemand belasting ontduikt omdat hij vindt dat hij teveel belasting betaalt?

(Enq. begrijpelijk? toelaatbaar?)

22. En als iemand zwart gaat werken omdat hij ziet dat veel anderen dat ook doen?

(Enq. begrijpelijk? toelaatbaar?)

23. En wat denkt u over iemand die belasting ontduikt omdat hij meent dat de overheid het geld niet goed besteedt?

(Enq. begrijpelijk? toelaatbaar?)

24. Bent u van mening dat bestrijding van belastingontduiking beslist noodzakelijk is, of vindt u dat helemaal niet nodig?

(Enq. doorvragen)

25. Sommige vormen van belastingontduiking komen heel veel voor, zoals het zwart verrichten van klusjes. Vindt u dat daaraan beslist wat gedaan moet worden?
Of vindt u dat dat helemaal niet nodig is?
26. Bij belastingontduiking worden echt wetten overtreden. Daarnaast is er het ontgaan van belastingen, waarbij men door gebruik te maken van de mazen in de wet, minder belasting betaalt dan volgens de belastingwetten eigenlijk de bedoeling is. Vindt u dat dit ontgaan van belastingen minder erg is dan belastingontduiking. Of is het ernstiger?
27. Hebt u de afgelopen jaren post verzonden of ontvangen of mondeling of telefonisch contact gehad met de belastingdienst? Het gaat mij ook om aangiften, bezwaar- of verzoekschriften, inlichtingen enz.
Zo nee, —> vraag 29
Zo ja: Hebt u de indruk correct te zijn behandeld door de belastingdienst? Of niet correct?
28. Is hetgeen u aan de belastingdienst hebt opgegeven door hen gecontroleerd, voor zover u weet?
Zo nee, —> vraag 29
Zo ja, is er grondig gecontroleerd of niet zo grondig?
29. Nu zou ik weer willen overgaan naar sociale uitkeringen. Meent u dat men alles eerlijk aan de uitkerende instantie moet opgeven? Of niet?
(Enq. doorvragen)
30. Wat vindt u van iemand die meent dat zijn uitkering te laag is en daarom misbruik pleegt?
31. En als iemand misbruikt pleegt omdat hij merkt dat veel anderen dat ook doen?
32. Oenkt u dat het tegengaan van misbruik bij sociale uitkeringen beslist noodzakelijk is?
Of helemaal niet nodig?
(Enq. doorvragen)
33. Hebt u de afgelopen jaren in verband met een uitkering schriftelijk, mondeling of telefonisch contact gehad met uw gemeente?
Zo nee, —> vraag 35
Zo ja, hebt u de indruk correct te zijn behandeld door de gemeente?
34. Is hetgeen u aan de gemeente hebt opgegeven in verband met die uitkering ook door hen gecontroleerd, voor zover u weet?
Zo nee, —> vraag 35
Zo ja, is er grondig gecontroleerd of niet zo grondig?

35. Hebt u de afgelopen jaren in verband met een uitkering schriftelijk, mondeling of telefonisch contact gehad met de bedrijfsvereniging?

Zo nee, —→ vraag 37

Zo ja, hebt u de indruk correct te zijn behandeld door de bedrijfsvereniging? Of niet correct?

36. Is hetgeen u aan de bedrijfsvereniging hebt opgegeven in verband met die uitkering ook door hen gecontroleerd, voor zover u weet?

Zo nee, —→ vraag 37

Zo ja, is er grondig gecontroleerd of niet zo grondig?

37. (Toonblad 3)

Mensen kunnen verschillende redenen hebben om geen misbruik van sociale uitkeringen te maken of om geen belasting te ontduiken. LINKS op dit blad staat een aantal van die redenen genoemd. Wilt u apart van elk van die links staande redenen zeggen in welke mate die redenen u wel aanspreken? U kunt daarbij steeds kiezen uit de RECHTS genoemde antwoordmogelijkheden.

Je moet geen belastingontduiking plegen, want:

- belastingontduiking doorkruist een eerlijke inkomensverdeling
- de belastingtarieven zijn redelijk
- je kunt betrapt worden
- je loopt de kans dat je gevangenisstraf krijgt

Je moet geen misbruik plegen bij sociale uitkeringen, want:

- misbruik doorkruist een eerlijke inkomensverdeling
- de hoogte van de uitkeringen is redelijk
- je kunt betrapt worden
- je loopt de kans dat je een boete krijgt
- je loopt de kans dat je gevangenisstraf krijgt

Je moet geen belastingontduiking of misbruik bij sociale uitkeringen plegen, want:

- misbruik ondermijnt het hele stelsel van sociale zekerheid
- het is een plicht je te houden aan de regels die door het parlement gesteld worden
- je moet je als burger fatsoenlijk opstellen tegenover de overheid

(Eng. doorvragen op de redenen die zeer aanspreken)

38. (Toonblad 4)

Er kunnen ook allerlei redenen zijn waarom mensen WEL belasting ontduiken of WEL misbruik maken van sociale uitkeringen. LINKS op dit blad staan een aantal van die redenen vermeld. Wilt u apart van elk van die links genoemde redenen zeggen in welke mate die redenen u wel aanspreken? U kunt daarbij steeds kiezen uit de RECHTS genoemde antwoordmogelijkheden.

Je kunt best belastingontduiking plegen, want:

- de belastingtarieven zijn zo hoog
- de inkomens zijn niet eerlijk verdeeld
- de kans om betrapt te worden is erg klein
- de straffen zijn erg licht
- zoveel mensen doen het

Je kunt best misbruik bij uitkeringen plegen, want:

- de uitkeringen zijn zo laag
- de inkomens zijn niet eerlijk verdeeld
- de kans om betrapt te worden is erg klein
- de straffen zijn erg licht
- zoveel mensen doen het

Je kunt best belastingontduiking en misbruik bij uitkeringen plegen, want:

- de overheid verkwist het geld toch maar
- de overheid geeft het geld aan verkeerde dingen uit
- de overheid stelt te veel regels
- de overheid stelt zich ook niet altijd fatsoenlijk op

(Eng. doorvragen op de redenen die zeer aanspreken)

39. Er zijn veel manieren om belastingontduiking en misbruik van sociale uitkeringen tegen te gaan. Sommige maatregelen kunnen echter ook nadelen met zich meebrengen. Ik ga u een aantal van die maatregelen noemen. Om te beginnen: vereenvoudiging van ons belastingsysteem. Dat is erg ingewikkeld, omdat met een veelheid van regels rekening wordt gehouden met allerlei bijzondere omstandigheden waarin mensen kunnen verkeren. Door een vereenvoudiging kun je belastingontduiking moeilijker maken, maar een nadeel is dat er minder rekening gehouden kan worden met ieders persoonlijke omstandigheden. En dat kan voor bijzondere groepen nadelig uitvallen.
Hoe staat u tegenover zulk een vereenvoudiging?

(Eng. Voorbeeld als men het niet begrijpt: nu kan men studiekosten aftrekken. Als dat afgeschaft wordt kan daarmee niet meer gemiddeld worden. Maar degenen die werkelijk studiekosten maken worden dan benadeeld).

40. Eenzelfde vereenvoudiging is ook denkbaar in het stelsel van sociale uitkeringen. Ook dan geldt dat misbruik minder mogelijk wordt, maar dat bij het bepalen van de hoogte van de uitkering minder rekening gehouden kan worden met ieders persoonlijke omstandigheden. Dat kan voor sommigen nadelig uitvallen.
Hoe denkt u over zo'n vereenvoudiging van het stelsel van sociale uitkeringen?
41. Regelmatige controle door de belastingdienst is bedoeld om ontduiking aan het licht te brengen. Maar die controle kan ook bezwaarlijk gevonden worden, ook voor degenen die altijd alles correct opgeven. Ik noem u een paar mogelijke manieren van controleren.
Wat zou u ervan vinden als:
- de belastingdienst bij u aan huis uw opgaven komt controleren?
  - de belastingdienst bij de werkgever gegevens over u opvraagt?
  - de belastingdienst bij andere overheidsdiensten informatie over u inwint?
  - de belastingdienst bij de bank en giro gegevens over u opvraagt?
42. Ook instellingen als de Sociale Dienst en de Bedrijfsvereniging kunnen op uiteenlopende manieren controleren of datgene wat uitkeringstrekkers opgeven klopt. Stel dat u een bijstands- of werkloosheidsuitkering zou genieten.
Wat zou u er dan van vinden als:

- bij u aan huis iemand komt controleren?
  - bij vroegere werkgevers informatie wordt ingewonnen?
  - bij andere overheidsdiensten gegevens over u worden opgevraagd?
  - bij bank en giro om informatie over u wordt gevraagd?
43. Overheidsdiensten krijgen nogal eens anonieme telefoontjes en brieven dat iemand belastingontduiking of uitkeringsmisbruik pleegt. Moet daarnaar dan altijd een onderzoek worden ingesteld? Of moeten die anonieme tips genegeerd worden?
44. Het komt voor dat een overheidsdienst bij toeval op fraude stuit. Bijvoorbeeld: er is ingebroken bij een bank en de politie merkt dan dat er zwart geld in de bankkluisen ligt. Meent u dat die toevallig verkregen kennis van fraude niet gebruikt moet worden? Of zegt u: zonder meer gebruiken?
45. Ik ga u nu een aantal maatregelen tegen belastingontduiking en misbruik bij uitkeringen voorlezen.
Allereerst het uitwisselen van gegevens tussen belastingdienst, bedrijfsverenigingen, sociale diensten en subsidiegevers. Door allerlei gegevens te combineren kan misbruik en fraude op diverse terreinen worden achterhaald. Dat combineren van gegevens kan door de computer nu gemakkelijker dan vroeger.
Hoe staat u tegenover die uitwisseling van gegevens?
46. Er wordt aan gedacht om aan u en alle Nederlanders een vast belastingnummer te geven. Dat kan leiden tot een efficiëntere belastingheffing en een betere controle. Dat belastingnummer moet dan steeds bij belastingaangelegenheden gebruikt worden, maar men moet het dan ook opgeven bijvoorbeeld als men huursubsidie aanvraagt of studiefinanciering wil hebben.
Wat vindt u van zo'n belastingnummer?
47. En als zo'n nummer niet alleen voor belastingaangelegenheden zou gelden, maar ook voor alles wat met uitkeringen te maken heeft, zodat ook daarover alle gegevens kunnen worden gekoppeld?
Hoe zou u tegenover zo'n nummer staan?
48. De gedachte is geopperd om een sociale zekerheidskaart in te voeren. Dat is een kaart die bij de werkgever moet worden afgegeven. Of als men een uitkering geniet: bij de uitkerende instantie. Daarmee zou het mensen die een uitkering krijgen moeilijker worden gemaakt om naast die uitkering zwart bij te verdienen.
Hoe zou u tegenover zo'n sociale zekerheidskaart staan?
49. Enige tijd geleden is door de politie een grote verkeerscontrole gehouden. Daarbij werd tegelijk door ambtenaren van andere diensten nagegaan of motorrijtuigenbelasting betaald was, of men gewerkt had terwijl men een uitkering genoot en zo nog wat dingen. Hoe staat u tegenover zo'n grote actie waarbij willekeurig een groot aantal mensen op verschillende gebieden tegelijk wordt gecontroleerd?

50. Zo nu en dan wordt door de belastingdienst een speciale actie gehouden, gericht op één bedrijfstak of beroepsgroep. Bijvoorbeeld de actie Schuimkraag bij de horeca en de actie Goudtand bij tandartsen. Bij zo'n actie wordt een groot aantal fraudeurs maar ook niet-fraudeurs gecontroleerd. Hoe staat u tegenover dergelijke acties?
51. Maatregelen tegen misbruik met uitkeringen kunnen ertoe leiden dat geld wordt teruggevorderd en boetes worden opgelegd aan mensen die tot de minima worden gerekend.
Vindt u dat een reden om geheel van maatregelen tegen misbruik af te zien.
Of denkt u dat fors moet worden opgetreden?
52. Er wordt wel gezegd dat bestrijding van belastingontduiking soms ook negatieve gevolgen kan hebben voor de Nederlandse economie en de werkgelegenheid.
- Zo kunnen maatregelen tegen belastingontduiking ertoe leiden dat een deel van het zwarte geld naar het buitenland verdwijnt, hetgeen ongunstig is voor de economie.
Vindt u dat dan maar niet tegen belastingontduiking moet worden opgetreden? Of toch wel?
  - Maatregelen tegen belastingontduiking kunnen tot gevolg hebben dat veel bedrijven die drijven op het zwarte geld het moeilijk krijgen waardoor mensen werkloos worden.
Wat vindt u dan? Toch maatregelen nemen? Of niet?
  - Als banken worden aangepakt omdat ze betrokken zijn bij het zwarte geldcircuit kan de geloofwaardigheid van het Nederlandse bankwezen worden aangetast.
Toch maatregelen? Of niet?
53. Als iemand op belastingontduiking betrapt wordt kan op vele manieren worden opgetreden. Men kan niets doen, alleen eisen dat het te weinig betaalde alsnog betaald wordt, of er kan een straf gegeven worden: een boete of een gevangenisstraf. Ik noem u nu een aantal gevallen. Zou u willen zeggen wat er naar uw mening zou moeten gebeuren?
- Stel dat iemand voor 1000 gulden belasting heeft ontdoken en dat het de eerste keer is dat hij op belastingontduiking betrapt is. Wat zegt u: niets doen, die 1000 gulden alsnog betalen, ook nog een boete of ook een gevangenisstraf?
  - En als die persoon die 1000 gulden belasting ontdoken had al vaker op belastingontduiking betrapt was?
  - Neem nu het voorbeeld dat iemand voor 100.000 gulden belasting ontdoekt, en dat het de eerste keer is dat deze persoon op belastingontduiking is betrapt.
  - En als dezelfde persoon al vaker op belastingontduiking betrapt was? Wat moet er dan gebeuren?
54. Ook tegen misbruik bij uitkeringen kan op verschillende manieren worden opgetreden. Niets doen, het teveel gekregen terugbetalen ook nog een boete of gevangenisstraf. Ik noem weer een paar voorbeelden.
- Neem het voorbeeld dat iemand bijstand geniet en daarnaast zwart werkt, waardoor hij 1000 gulden te veel aan uitkering heeft ontvangen. Het is de eerste keer dat hij op misbruik is betrapt. Wat moet er gebeuren volgens u?
  - En als deze persoon al vaker op dergelijk misbruik betrapt was?

- En als iemand die bijstand geniet en daarnaast zwart werkt 100.000 gulden te veel aan uitkering ontving, waarbij het de eerste keer is dat deze persoon betraapt is, wat moet er dan volgens u gebeuren?
- En als deze persoon al vaker op dergelijk misbruik betraapt was?

55. Er wordt wel gesproken van een generaal pardon. Dat wil zeggen dat personen die belastingfraude pleegden zich kunnen melden bij de belastingdienst. Ze worden dan niet gestraft, maar hoeven alleen het ontdoken bedrag aan belastingen alsnog te betalen. Dat is wellicht niet rechtvaardig tegenover degenen die altijd correct belasting betaalden. Wat denkt u van zo'n generaal pardon? Lijkt u dat een zinnig idee of niet?

Dan zijn we nu aan het einde van de vragenlijst gekomen. Mag ik u hartelijk danken voor dit gesprek.

TOONBLAD 1

- A) HEB THANS WERKKRING (onafhankelijk van het aantal uren)
- B) BEN ARBEIDSONGESCHIKT (bijv. Algemene Arbeidsongeschiktheids Wet - A.A.W. of Wet Arbeidsongeschiktheid - W.A.O.)
- C) ALGEMENE WEDUWE- EN WEZENWET (A.W.W.)
- D) BEN WERKLOOS (bijv. Werkloosheidswet - W.W. of Wet Werkloosheids Voorziening - W.W.V. of Rijksgroepregeling Werkloze Werknemers - R.W.W.)
- E) ALGEMENE BIJSTANDS WET (A.B.W.)
- F) GE PENSIONEERD (A.O.W.: Pensioen; VUT-uitkering)
- G) STUDENT(E)
- H) HUISVROUW
- I) NOG ANDERS

TOONBLAD 2

1	LA - Lager onderwijs	:	eventueel met LAVO, VGL.O
2	LB - Lager beroepsonderwijs	:	LBO, LTS, ITO, LEAO, LHNO, Huishoudschool, Lagere Landbouw/Tuinbouw/Nautische School, 3 jaar Handelsavondschool
3	MA - Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs	:	MAVO, IVO (M)ULO, 3 jaar HBS, 3 jaar VWO, 3 jaar VIIMO, Middelenschool, 3 jaar Atheneum, 3 jaar Gymnasium
4	MB - Middelbaar beroepsonderwijs	:	MBO, MTS (vóór '68 UTS) MEAO, Bestuursambt (GA1), MHNO, INAS, Verpleegster, KMS, Politie school, Middelbare Landbouw/Tuinbouw/Nautische School, Middelbare Detailhandelsschool, MBS/SPD-1
5	HA - Hoger algemeen en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs	:	HAVO, VWO, MMS, HBS, Gymnasium, Lyceum, Atheneum
6	HB - Hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs kandidaats	:	HBO, HTS (vóór '57 MTS), HEAO, Hoger Bestuursambt (GA-2), SPO 2/3, Hogere Landbouw/Tuinbouw/Zeevaartschool, Hogere Detailhandelsschool, NLO, MO-A (2e/3e graad), Politie Akademie, KMA, MO-B (1e graad), Kandidaatsopleiding
7	HW - Wetenschappelijk onderwijs doctoraal	:	Doctoraalopleiding, Ors, Ir, Mr, arts, tandarts, apotheker, OR

TOONBLAD 3

REDENEN:

Je moet geen belastingontduiking plegen, want . . . . .

- a) belastingontduiking doorkruist een eerlijke inkomensverdeling
- b) de belastingtarieven zijn redelijk
- c) je kan betrappt worden
- d) je loopt kans dat je een boete krijgt
- e) je loopt kans dat je een gevangenisstraf krijgt

Je moet geen misbruik plegen bij sociale uitkeringen, want . . . .

- f) misbruik doorkruist een eerlijke inkomensverdeling
- g) de hoogte van de uitkeringen is redelijk
- h) je kan betrappt worden
- i) je loopt kans dat je een boete krijgt
- j) je loopt kans dat je een gevangenisstraf krijgt

Je moet geen belastingontduiking of misbruik bij sociale uitkeringen plegen, want . . . . .

- k) misbruik ondermijnt het hele stelsel van sociale zekerheid
- l) het is een plicht je te houden aan de regels die door het parlement gesteld worden
- m) je moet je als burger fatsoenlijk opstellen tegenover de overheid

ANTWOORDMOGELIJKHEDEN:

- deze reden spreekt mij zeer aan

- deze reden spreekt mij wel aan

- deze reden spreekt mij helemaal niet aan

TOONBLAD 4

REDENEN:

Je kunt best belastingontduiking plegen, want . . . . .

- a) de belastingtarieven zijn zo hoog
- b) de inkomens zijn niet eerlijk verdeeld
- c) de kans om betrapt te worden is erg klein
- d) de straffen zijn erg licht
- e) zoveel mensen doen het

Je kunt best misbruik bij uitkeringen plegen, want . . . . .

- f) de uitkeringen zijn zo laag
- g) de inkomens zijn niet eerlijk verdeeld
- h) de kans om betrapt te worden is erg klein
- i) de straffen zijn erg licht
- j) zoveel mensen doen het

Je kunt best belastingontduiking en misbruik bij uitkeringen plegen, want . . . . .

- k) de overheid verkwt het geld toch maar
- l) de overheid geeft het geld aan verkeerde dingen uit
- m) de overheid stelt te veel regels
- n) de overheid stelt zich ook niet altijd fatsoenlijk op

ANTWOORDMOGELIJKHEDEN:

- deze reden spreekt mij zeer aan

- deze reden spreekt mij wel aan

- deze reden spreekt mij betemaal niet aan